

**BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME
KURUMU**

Araştırma Raporları: 2005 / 4

**BASEL-II'NİN KOBİ KREDİLERİNE
MUHTEMEL ETKİLERİ**

Ayhan YÜKSEL
Araştırma Dairesi
Ağustos 2005

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU

Araştırma Raporları: 2005 / 4

BASEL-II'NİN KOBİ KREDİLERİNE
MUHTEMEL ETKİLERİ

Ayhan YÜKSEL*

* *Bankacılık Uzmanı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK).*

e-mail: ayuksel@bddk.org.tr

Tel: 312- 4556750

Bu çalışmada yer verilen görüşler yazarın sorumluluğunda olup, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nu bağlamaz.

ABSTRACT

For banks, capital is the last line of defense which enables them to survive where adverse events occur. When defections in the management occur and the prudential reserves are not adequate, the losses that banks are exposed to, are covered by capital. Therefore, banks may go bankrupt when capital is inadequate. On this account, determination of the minimum regulatory level of bank capital has become one of the fundamental work fields for bank supervisors.

International standardization of the capital adequacy regimes of banks was first realized by the Basel Committee in 1988 through the publication of Basel-I. Soon after the publication of Basel-I which includes a very simple calculation method, it started to be implemented by many countries, however over against the vertiginous developments in the banking sector, the validity of Basel-I started to be questioned after a short while. On this regard, Basel Committee started the preparation of a new standard for the capital adequacy in 1998 and published the new Standard, which is namely Basel-II, in 2004.

Basel-II, which requires capital levels commensurate with the risks realistically, is a more comprehensive and technical text when compared to Basel-I. This type of comprehensive and technical text is undoubtedly expected to have considerable impacts on many sectors, primarily the banking sector. SMEs are one of the most controversial ones among them. This is mostly due to their critical positions in the national economies and the problems they may face in implementation of very strict rules of Basel-II.

In this study, it is aimed to evaluate the possible impacts of Basel-II on the SME loans. At the beginning, the SME definitions used in Turkey, the role of SMEs in the national economy and the financing sources of SMEs are analyzed. And then the Basel-II provisions concerning SMEs are evaluated, including SME definitions, determination of the risk weights and risk mitigation techniques. Then, the impact of Basel-II on SME loans are assessed from the perspective of banks and SMEs. In the final part of the study, the general findings are discussed, and advices for banks, SMEs and governmental authorizations are given.

ÖZET

Bankalar için sermaye, olumsuz koşulların gerçekleşmesi durumunda bankanın faaliyetlerini sürdürmesini sağlayacak son savunma hattıdır. Yönetimde aksaklıkların olduğu, ihtiyaten ayrılan karşılıkların yeterli olmadığı durumlarda, banka maruz kaldığı zararları sermaye ile karşılamaktadır. Sermayenin yeterli olmadığı durumlarda da bankalar iflas edebilmektedir. Bu sebeple bankaların ne kadar sermaye ile çalışması gerektiği sorusu banka denetim otoritelerinin temel çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır.

Bankaların sermaye yeterliliklerinin uluslararası alanda ilk kez bir standarda bağlanması 1988 yılında Basel Komitesi tarafından Basel-I'in yayımlanması ile gerçekleşmiştir. Oldukça basit bir hesaplama yöntemini bünyesinde barındıran Basel-I, yayımlanmasından kısa süre sonra pek çok ülkede kullanılmaya başlanmış, ancak bankacılık sektöründe ortaya çıkan baş döndürücü hızdaki gelişmeler karşısında kısa sürede sorgulanır hale gelmiştir. Bu sebeple, Basel Komitesi, yeni bir sermaye yeterliliği standardı hazırlama çalışmalarına 1998'de başlamış, Basel-II olarak adlandırılan yeni standardını ise 2004 yılında yayımlamıştır.

Temel olarak bankaların, maruz kaldıkları risklerin büyüklüğü ile paralel sermaye yükümlülüklerine tabi olması prensibini benimseyen Basel-II, Basel-I'e göre oldukça kapsamlı ve teknik seviyesi yüksek bir metindir. Böylesi kapsamlı ve teknik bir metnin, hiç şüphesiz, başta bankalar olmak üzere pek çok kesim üzerinde önemli etkileri olması beklenmektedir. Bu kesimler içerisinde en çok tartışılardan biri de KOBİ'lerdir. Bunda KOBİ'lerin ülke ekonomilerindeki kritik konumları ve Basel-II ile getirilen sıkı kurallara uyum konusunda yaşayabilecekleri problemlerin varlığı etkili olmuştur.

Bu çalışmada Basel-II'nin KOBİ kredilerine muhtemel etkileri değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu çerçevede ilk olarak Türkiye'de kullanılan KOBİ tanımları, KOBİ'lerin ülke ekonomisi içerisindeki yeri ve finansman kaynakları incelenmiştir. Daha sonra Basel-II KOBİ hükümlerine değinilmiş, Basel-II'de kullanılan KOBİ tanımı, risk ağırlıklarının belirlenmesi ve kredi riski azaltım tekniklerinin ele alınması incelenmiştir. Ardından Basel-II'nin KOBİ kredilerine etkileri bankalar ve KOBİ'ler açısından değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonunda genel bulgulara yer verilmiş ve bankalar, KOBİ'ler ve kamu otoritelerine konuya ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

BASEL-II'NİN KOBİ KREDİLERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	i
ÖZET	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLOLAR	iv
GRAFİKLER	iv
ŞEKİLLER	iv
KISALTMALAR - TERİMLER	v
1. GİRİŞ	1
2. KOBİ VE KOBİ KREDİLERİ	6
A- TÜRKİYE'DE KOBİ TANIMLARI	6
B- KOBİ'LERİN ÜLKE EKONOMİLERİ İÇERİSİNDEKİ YERLERİ	7
C- KOBİ'LERİN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI	8
D- KOBİ'LERİN FİNANSMAN KAYNAKLARI	9
3. KOBİ KREDİLERİNE İLİŞKİN BASEL-II HÜKÜMLERİ	14
A- BASEL-II'DE YER ALAN KREDİ RİSKİ ÖLÇÜM YAKLAŞIMLARI	14
B- KOBİ TANIMI VE PORTFÖY SINIFLANDIRMASI	16
C- KOBİ KREDİLERİNE İLİŞKİN SERMAYE YÜKÜMLÜLÜKLERİNİN BELİRLENMESİ	17
D- KREDİ RİSKİ AZALTIM TEKNİKLERİNİN DİKKATE ALINMASI	21
4. BASEL-II'NİN KOBİ KREDİLERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ	27
A- BANKALAR AÇISINDAN	27
B- KOBİ'LER AÇISINDAN	36
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	39
A- SONUÇ	39
B- ÖNERİLER	40
EK 1: DERECELENDİRME ÖLÇEKLERİNİN EŞLEŞTİRİLMESİ	41
KAYNAKÇA	42

TABLolar

Tablo 1: Basel-II'de Yer Alan Alternatif Ölçüm Yöntemleri.....	5
Tablo 2: Farklı Kurumlarca Kullanılan KOBİ Tanımları.....	7
Tablo 3: İş Yeri Büyüklük Gruplarına Göre Şirket Sayıları.....	7
Tablo 4: KOBİ'lerin Ülke Ekonomileri İçerisindeki Yerleri.....	8
Tablo 5: Reel Sektör Firmalarına İlişkin Temel Büyüklükler	11
Tablo 6: Reel Sektör Firmalarına İlişkin Temel Büyüklükler (Ortalamalar)	12
Tablo 7: Kredi Kanalı Ölçekleri.....	13
Tablo 8: Sermaye Yükümlülüğü Hesaplama ve Risk Azaltım Yöntemleri.....	15
Tablo 9: Standart Yaklaşımında Kurumsal Portföyde Yer Alan KOBİ Kredilerine Uygulanacak Risk Ağırlıkları.....	18
Tablo 10: Karşılık Mevzuatında Dikkate Alınan Teminatlar ve Garantiler	22
Tablo 11: Mevcut Sermaye Yeterliliği Mevzuatında Dikkate Alınan Teminat ve Garantiler..	23
Tablo 12: Farklı Ölçüm Yaklaşımları İçin Dikkate Alınabilecek Teminatlar	25
Tablo 13: 3. Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Sermaye Yükümlülüklerinde Mevcut Duruma Göre Değişmeler	29
Tablo 14: İDD Yaklaşımları Tarihsel Veri Gereksinimleri.....	35
Tablo 15: Üç Farklı Derecelendirme Şirketi Tarafından Kullanılan Derecelendirme Ölçeklerinin Eşleştirilmesi.....	41

GRAFİKLER

Grafik 1: Banka Kredileri İçin Verilen Teminat ve Garantiler	11
Grafik 2: Reel Sektör Firmalarının Finansman Yapısı.....	12
Grafik 3: Farklı Temerrüt Olasılıkları İçin Sermaye Yükümlülükleri	20
Grafik 4: Farklı Ciro Tutarları İçin Sermaye Yükümlülükleri (Kredi Tutarına Oranla-%)	21
Grafik 5: KOBİ Kredilerine İlişkin Sermaye Yükümlülüklerinin Karşılaştırılması	28
Grafik 6: 3. Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre AB Ülkeleri Bankalarında KOBİ Kredilerinin Sermaye Yükümlülüklerinde Mevcut Duruma Göre Değişmeler	29
Grafik 7: GSMH ve Özel Sektöre Kullandırılan Kredi Hacmindeki Yıllık Değişimler	31

ŞEKİLLER

Şekil 1: Basel-II'nin Temel Yapısı.....	4
Şekil 2: Kredi Riski Azaltım Teknikleri (KRA)	15
Şekil 3: KOBİ Kredilerinin Sınıflandırılması	17
Şekil 4: Basit ve Kapsamlı Yöntemin İşleyiş Yapısı	24
Şekil 5: Kredi Fiyatını Belirleyen Faktörler	33
Şekil 6: Basel-II Sonrası Risk Primlerindeki Değişiklikler (Temsili Gösterim)	34
Şekil 7: Derecelendirme Sürecinde Sağlıklı Veri Akışının Önemi.....	38

KISALTMALAR - TERİMLER

Basel-II içerisinde Türkçe karşılıkları henüz dilimize yerleşmemiş çok sayıda teknik terim mevcuttur. Bu çalışmada, söz konusu terimler uygun görülen Türkçe karşılıkları ile kullanılmıştır. Bu sebeple, Basel-II'de yer alan bazı terimler ve Türkçe karşılıkları ile bunlara ilişkin kısaltmalar aşağıda verilmektedir.

Türkçe Kısaltma	Türkçe Karşılık	İngilizce Kısaltma	İngilizce Karşılık
-	Kurumsal Portföy	-	Corporate Portfolio
-	Perakende Portföy	-	Retail Portfolio
ASY	Alternatif Standart Yaklaşım	ASA	Alternative Standardised Approach
Basel-I	Basel Sermaye Uzlaşısı	Basel-I	Basel Capital Accord
Basel-II	Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı	Basel-II	New Basel Capital Accord
BKDK	Bağımsız Kredi Değerlendirme Kuruluşu	ECAI	External Credit Assessment Institution
BSY	Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	SSA	Simplified Standardised Approach
GİDDY	Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	AIRB	Advanced Internal Ratings-based Approach
İKK	İhracat Kredi Kuruluşları	ECA	Export Credit Agencies
K	Kesinti	H	Haircut
KDO	Krediye Dönüştürme Oranı	CCF	Credit Conversion Factor
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler	SME	Small-and-medium sized enterprise
KRA	Kredi Riski Azaltım Teknikleri	CRM	Credit Risk Mitigation Techniques
ÖAK	Özel Amaçlı Kredilendirme	SL	Specialised Lending
SEÇ	Sayısal Etki Çalışması	QIS	Quantitative Impact Study
SY	Standart Yaklaşım	SA	Standardised Approach
THK	Temerrüt Halinde Kayıp	LGD	Loss Given Default
THRT	Temerrüt Halinde Risk Tutarı	EAD	Exposure at Default
TİDDY	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	FIRB	Foundation Internal Ratings-based Approach
TO	Temerrüt Olasılığı	PD	Probability of Default

BASEL-II'NİN KOBİ KREDİLERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ

1. GİRİŞ

Sermaye yeterliliği rasyoları, banka denetim otoriteleri tarafından bankaların finansal sağlamlığının en önemli göstergeleri olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple, sermaye yeterliliğinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin pek çok araştırma ve çalışma yapılmış olup, söz konusu yeterliliğin belirlenmesi ve ölçülmesi hususu zaman içerisinde oldukça hızlı bir gelişim göstermiştir.

Banka sermaye yeterliliklerine ilişkin hesaplama yöntemlerinde referans olarak alınan en önemli kaynak şüphesiz Basel Bankacılık Denetim Komitesidir¹. Gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinden yetkililerin katılımıyla oluşturulan Basel Komitesi, 1988 yılında farklı ülkelerde uygulanan sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda uluslararası platformda bir sektör standardı ve minimum rasyo oluşturmak amacıyla, Basel-I olarak adlandırılan Sermaye Uzlaşısını² yayımlamıştır.

Söz konusu Uzlaş, başta G-10 ülkeleri olmak üzere pek çok ülke denetim otoritesince kabul görmüş olup, günümüzde yüzden fazla ülke, sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini Basel-I'i temel alarak oluşturmuş bulunmaktadır.

Basel-I'de yer alan sermaye yeterliliği hesaplamasında bankalar faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldıkları kredi riskinin %8'i seviyesinde asgari sermaye tutmak zorundadır. Bu hesaplamada banka sermayesi, ana sermaye ile tutarı belli sınırlamalar dahilinde hesaplanacak katkı sermaye toplamından, sermayeden indirim kalemi yapılacak tutarların düşülmesi sonrasında elde edilmektedir. Bankanın maruz kaldığı kredi riski ise bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı işlemlerinin muhtelif risk kategorilerine ayrılması ve her bir kategoriye karşılık gelen risk ağırlıkları ile çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır. Risk ağırlıklandırma sürecinde bilanço dışı işlemler, krediye dönüştürme sonrasında dikkate alınmaktadır³. Hesaplama kullanılan risk ağırlıkları sırasıyla %0, %10, %20, %50 ve %100'dür.

Basel-I'de yer alan yöntem incelendiğinde, söz konusu yöntemin muhtelif eksikliklerinin bulunduğu kolayca görülmektedir. Bunlardan birincisi, banka sermayesinin sadece kredi riski ile ilişkilendirilmiş olmasıdır. Bankaların faaliyetleri dolayısıyla yüksek miktarda piyasa, operasyonel ve likidite riskleri üstlendikleri gerçeği dikkate alındığında banka sermayelerinin sadece kredi riskleri ile ilişkilendirilmiş olması sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini azaltıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzlaşıda yer alan yöntemle ilişkin diğer eleştirilen nokta ise yöntemin risk duyarlılığının yetersiz olmasıdır.

¹ Basel Committee on Banking Supervision (BCBS). Detaylı bilgi için bkz. <http://www.bis.org/bcbs/aboutbcbs.htm>

² Bkz. BCBS, 1988.

³ Krediye dönüştürme işleminde, bilanço dışı işlemler, işlemin türüne (gayrinakdi krediler, faiz oranına veya dövizde dayalı işlemler, vs) ve vadesine kalan süreye göre uygun krediye dönüştürme oranları ile çarpılmaktadır.

Bahsi geçen yöntemde, kredi riskinin sadece beş farklı risk ağırlığı ile ölçülmesi ve söz konusu ağırlıkların uygulanacağı kalemlerin belirlenmesinde OECD ülkesi olup olmama kriterinin⁴ dikkate alınması yöntemin riske olan duyarlılığını azaltmaktadır. Bu yöntem, risk ağırlıklarının belirlenmesinde pozisyonların gerçek risklilik düzeyini dikkate almamakta; bankaları, gerçek risklilik düzeylerinden bağımsız olarak, daha az sermaye yükümlülüğü doğuran işlemlere yönelmekte ve bankanın kredi riski yönetiminin etkinliğini (örneğin portföy çeşitlendirmesi, vs.) hesaba katmamaktadır. Uzlaşya ilişkin bir diğer önemli eksiklik de Uzlaşya içerisinde tek bir yöntemin mevcut bulunması ve farklı şartlarda faaliyette bulunan veya farklı özellikler gösteren tüm bankaların aynı yönteme tabi olmasıdır⁵.

Bütün bu dezavantajlarına rağmen Basel-I şu an için uluslararası bir sektör standardı haline gelmiş olup, söz konusu Uzlaşya'yı temel alan bir sermaye yeterliliği ölçüm yöntemi, 1989'da yayımlanan ve üç yıllık bir geçiş sürecini de içeren bir düzenleme⁶ ile ülkemizde de uygulanmaya başlanmıştır.

Basel-I'in yayımlanmasının ardından, bankaların finansal sağlamlığında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiği hususunun daha iyi anlaşılması ve sektörde ortaya çıkan gelişmeler paralelinde, piyasa risklerinin sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren bir doküman⁷, 3 yıllık bir çalışma neticesinde son hali verilerek, Basel Komitesi tarafından 1996 yılında yayımlanmıştır.

Piyasa riskine ilişkin dokümanda yer alan hususlar, Basel-I'de olduğu gibi pek çok ülke denetim otoritesince kısa sürede benimsenmiştir. Bu çerçevede ülkemizde de ilk olarak 10 Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik⁸ ile sermaye yeterliliği ölçümlerine piyasa riskleri dahil edilmiştir.

Basel Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel-I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısına (*Basel-II*) ilişkin ilk istişari metni⁹ yayımlamıştır. Ardından 2001 yılı başında ikinci istişari metin¹⁰, Nisan 2003'te ise üçüncü istişari metin¹¹ yayımlanmıştır. Söz konusu istişari metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse banka ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilmiş ve Basel-II'ye ilişkin nihai metin¹² Haziran 2004'te yayımlanmıştır.

Basel-I'e göre oldukça kapsamlı bir doküman olan Basel-II'ye nihai halinin verilmesi çalışmaları oldukça uzun bir takvime bağlanmış, bu takvim içerisinde her bir istişari metne ilişkin ilgili taraflardan görüş alınması¹³ ve Basel-II'nin banka sermaye yeterlilikleri üzerine

⁴ 'Club rule' olarak ifade edilmektedir.

⁵ "One-size-fits-all" yaklaşımı.

⁶ Bkz. 3182 Sayılı Bankalar Kanununa İlişkin Tebliğ (No:6).

⁷ Bkz. BCBS, 1996.

⁸ Yönetmeliğin son hali için bkz. http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/sermaye_yet_y2.doc.

⁹ Bkz. <http://www.bis.org/publ/bcbs50.htm>.

¹⁰ Bkz. <http://www.bis.org/bcbs/bcbscp2.htm>.

¹¹ Bkz. <http://www.bis.org/bcbs/bcbscp3.htm>.

¹² Bkz. BCBS, 2004. (<http://www.bis.org/publ/bcbsca.htm>).

¹³ Örneğin, 2. İstişari Metne ilişkin 300'den fazla (yaklaşık 5000 sayfa) görüş alınmıştır. Gizlilik gerektirenler dışındakilerin internete de yayımlandığı bu görüşler, denetim otoriteleri ve merkez bankaları (yaklaşık 50 adet/750 sayfa), banka birlikleri (yaklaşık 50 adet/1250 sayfa), bankalar (yaklaşık 50 adet/1000 sayfa) ile derecelendirme kuruluşları, aracı kurumlar, ulusal ve uluslararası organizasyonlar gibi diğer ilgili kesimler (yaklaşık 150 adet/2000 sayfa) tarafından verilmiştir.

etkilerinin tespit edilebilmesi amacıyla Sayısal Etki Çalışmalarının (SEC)¹⁴ gerçekleştirilmesi hususları yer almıştır. Yeni Uzlaşımın yürürlüğe gireceği tarih ilk önce 2004 yılı olarak belirlenmiş, ancak bu tarih ilk aşamada 2005'e daha sonra ise 2007'ye ertelenmiştir.

Basel Komitesi, Basel-I'e göre oldukça farklı bir yapıda olan Basel-II'nin temel amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır:

- ✓ Basel-II içerisinde yer alan alternatif yöntem önerileri 'one-size-fits-all' olarak ifade edilen tekdüzeliği ortadan kaldırmakta ve bankalara, yapıları ile uyumlu olan yöntemi seçme imkanı vermektedir.
- ✓ Sektörden gelen değerlendirmelerin de ışığında, basit yaklaşımların önemli faaliyetlere ilişkin riskleri yeterli düzeyde ölçemediği sonucundan hareketle, Basel-II içerisinde basitlik ile riske duyarlılık amaçlarının dengeli bir şekilde yer alması sağlanmıştır. Bu çerçevede, Basel-II'nin olabildiğince basit ve uygulanabilir olması, ancak bu basitleştirmenin, temel amaçlardan olan riske duyarlılık ve esnekliğe zarar verici mahiyette olmaması hedefleri gerçekleştirilmiştir.
- ✓ Sermaye yeterliliği ölçümlerine ilişkin olarak yapılması gerekli olan iki önemli değişiklik Basel-II ile gerçekleştirilmiştir. Bunlar sermaye yeterliliği ölçümlerinin yapısının genişletilmesi ve ölçümlerin riske daha duyarlı hale getirilmesidir. Basel-II'nin farklı ama birbirini tamamlayan üç ayaklı bir temel üzerine oturtulması ilk hedefe, Basel-II içerisinde yer alan yöntemlerin riske duyarlı olması da ikinci hedefe ulaşma açısından oldukça önemlidir.
- ✓ Basel-II ile bankaların etkin risk yönetim sistemlerini kurmaları ve geliştirmeleri teşvik edilmiştir.
- ✓ Farklı pozisyonlara ilişkin sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında, Basel-I'e göre daha gerçekçi bir teşvik mekanizması oluşturulmuştur. Bu kapsamda, Basel-I içerisinde yer alan 'club rule' ortadan kaldırılmıştır.
- ✓ Kamuya açıklanan sermaye yeterliliği bilgilerinin kapsamı ve içeriği genişletilmiştir.
- ✓ İkinci yapısal blok ile etkin banka yönetimi ve denetimi için vazgeçilmez faaliyetler olan banka sermaye yeterliliği düzeyinin banka ve denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi sağlanmıştır.
- ✓ Sermaye yeterliliğine ilişkin bilgilerin kamuya açıklanması suretiyle finansal ve ekonomik istikrara oldukça önemli katkılarda bulunulması amaçlanmıştır (BDDK, 2004b).

Basel Komitesi tarafından ifade edilen bu faydaların yanı sıra, Uzlaşıya ilişkin olarak gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse banka ve diğer ilgili taraflardan oldukça fazla sayıda olumsuz eleştiri de alınmıştır. Bu eleştiriler içerisinde, yöntemlerin analitik altyapısına ve yöntemlerde kullanılan varsayım ve teorik temellere ilişkin eleştirilerin yanında, Basel-II'nin uygulanmasının sonuçlarına ilişkin eleştiriler de yer almaktadır. İçsel derecelendirme yaklaşımlarında kullanılan parametrelere ilişkin eleştiriler birinci gruba; Basel-II'de yer alan riske duyarlı yöntemlerin kullanılmasının, ekonomide görülen konjonktürel dalgalanmaları daha da kuvvetlendireceğine ve farklı denetim otoritelerinin Basel-II'de yer alan esasları farklı esneklik düzeyinde uygulamasının ülkeler ve bankalar arasında rekabetçi eşitsizlik oluşturacağına ilişkin eleştiriler de ikinci gruba örnek olarak sayılabilir.

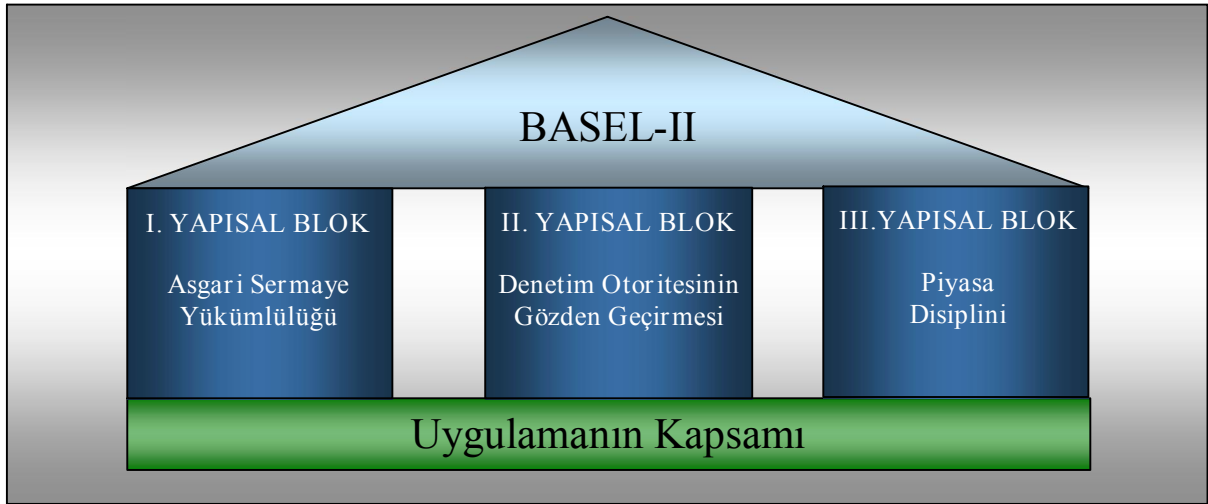
Basel Komitesi tarafından yapılan çalışmalara paralel olarak, Avrupa Birliği (AB) Komisyonu da CAD-3 (*Capital Adequacy Directive 3*) olarak isimlendirilen ve bankaların ve aracı kurumların sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına ilişkin hükümleri düzenleyen

¹⁴ Bkz. <http://www.bis.org/bcbs/qis/index.htm>.

dokümana ilişkin istişari metinleri yayımlamaktadır. CAD-3'te yer alan esaslar çok büyük ölçüde Basel-II metinlerinde yer alanlara dayanmaktadır. Basel Komitesi düzenlemelerinin istişari nitelikte olmasına karşın, AB Komisyonu tarafından çıkarılan düzenlemelerin Birlik üyesi (ve ilerde üye olacak) ülkeler için amir olacağı göz önüne alındığında, Basel-II'ye ilişkin olduğu kadar CAD-3'e ilişkin çalışma takviminin de ülkemiz için oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Basel-I'e kıyasla sermaye yeterliliği hesaplamalarında oldukça köklü değişiklikler getiren Yeni Uzlaşımın temel yapısı üç sacayağı olarak da ifade edilebilecek olan üç yapısal bloktan oluşmaktadır (Şekil 1). Bunlardan ilkinde asgari sermaye yükümlülüğünün hesaplanması; ikincisinde sermaye yeterliliğinin banka ve denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi; üçüncü bölümde ise bankaların kamuya açıklayacakları bilgiler ve piyasa disiplini üzerinde durulmaktadır. Dokümanın, uygulamanın kapsamının açıklandığı bölümünde ise bahsi geçen üç blokta yer alan hükümlerin, bankalara solo ve konsolide bazda nasıl uygulanacağı açıklanmaktadır.

Şekil 1: Basel-II'nin Temel Yapısı

Basel-II'yi Basel-I'den ayıran önemli özelliklerden biri de kuşkusuz banka sermayesi ile üstlenilen riskler arasında kurulan ilişkidir. Basel-I'de sadece kredi riski ile kurulan ve 1996 yılında yayımlanan doküman ile piyasa risklerinin de dahil edildiği bu ilişkiye Basel-II ile operasyonel riskler de dahil edilmiştir. Diğer taraftan, Basel-II ile piyasa riskleri karşılığında tutulması gereken sermayenin ölçülmesine ilişkin yöntem kısmen değişmiş, kredi riskinde ise yeni ölçüm yöntemleri geliştirilmiştir. Yeni Uzlaşıda, bankaların kredi, piyasa ve operasyonel risklerine karşılık asgari %8 oranında¹⁵ sermaye tutmaları gerektiği öngörülmüştür.

Diğer taraftan Basel-II'nin temel yapısı, Basel-I'de yer alan tek yöntem kullanılması ilkesine dayanmamakta, 1996 yılında yayımlanan doküman içerisinde benimsenen ilkeye paralel olarak çeşitli yöntem alternatiflerini içermektedir. Söz konusu yöntemler basitten gelişmişe doğru Tablo 1'de sıralanmıştır.

¹⁵ İkinci yapısal blok kapsamında %8'lik asgari oranın banka bazında artırılması mümkündür.

Tablo 1: Basel-II'de Yer Alan Alternatif Ölçüm Yöntemleri

GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ	PİYASA RİSKİ (1996 Değişikliği)	KREDİ RİSKİ	OPERASYONEL RİSK
BASİT		Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (BSY)	Temel Gösterge Yaklaşımı
ORTA	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım (SY)	Alternatif Standart Yaklaşım Standart Yaklaşım
GELİŞMİŞ	Riske Maruz Değer Yaklaşımı	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (TİDDY) Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (GİDDY)	İleri Ölçüm Yaklaşımları

Basel-II düzenlemesi, gerek kapsamı gerekse içeriğindeki teknik hususlar dikkate alındığında, bankacılık faaliyetleri ile bunların düzenlenmesi ve denetlenmesi açısından köklü değişiklikler getiren uluslararası bir standarttır ve Basel Komitesi tarafından şimdiye kadar yürütülen en kapsamlı proje niteliğindedir. Bu özelliği ile Basel-II'nin, başta bankalar ve bankacılık denetim otoriteleri olmak üzere, bankalar ile iş ilişkisinde bulunan tüm taraflar (kurumsal ve bireysel müşteriler, derecelendirme şirketleri, veri sağlayıcı şirketler, vd.) ve ülke ekonomileri üzerinde önemli etkilerinin olması beklenmektedir. Bu kesimler içerisinde Basel-II'nin muhtemel etkilerinin en çok tartışıldığı kesim küçük ve orta büyüklükteki işletmelerdir (KOBİ). Bunda KOBİ'lerin ülke ekonomileri için kritik bir konumda bulunması, KOBİ'lerin Basel-II'de yer alan bazı avantajlı uygulamalardan faydalanmasının diğer şirketlere göre daha zor olması ve Basel-II'ye ilişkin ilk taslak metinlerdeki hükümlerin KOBİ kredilerine ilişkin bazı dezavantajlar içermesi hususlarının etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışma, yakın tarihte pek çok ülke ile birlikte ülkemizde¹⁶ de uygulanmaya konulması planlanan Basel-II'nin KOBİ kredilerine muhtemel etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ülkemizde faaliyet gösteren KOBİ'lere ilişkin çeşitli veriler ile bu şirketlerin finansman kaynaklarına ilişkin istatistiklere ve değerlendirmelere yer verilmektedir. KOBİ kredilerine ilişkin olarak Basel-II'de yer alan hükümler çalışmanın üçüncü bölümünde ele alınmaktadır. Bu bölümde Basel-II içerisinde yer alan KOBİ tanımı, KOBİ kredilerinin sınıflandırılması, bu kredilerin tabi olacakları sermaye yükümlülükleri ile risk azaltımı amacıyla kullanılan teminat ve garantilerin etkileri değerlendirilmektedir. Çalışmanın dördüncü bölümü Basel-II'nin KOBİ kredilerine muhtemel etkilerinin değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Son bölüm ise genel değerlendirmelere ve önerilere ayrılmıştır.

¹⁶ BDDK tarafından 30.05.2005 tarihinde kamuoyuna açıklanan "Basel-II'ye Geçiş İlişkin Yol Haritası Taslağı"nda Basel-II'de yer alan standart yaklaşımların Ocak 2008 tarihinde, gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının da Ocak 2009 tarihinde uygulanmaya başlanması öngörülmektedir. Bkz BDDK, 2005.

2. KOBİ VE KOBİ KREDİLERİ

Basel-II'de KOBİ'lere ilişkin hükümlere ve bu hükümlerin KOBİ kredilerine muhtemel etkilerine geçmeden önce ülkemizde KOBİ'lerin durumuna kısaca değinmek faydalı olacaktır. Bu bölümde ülkemizde KOBİ'lere ilişkin olarak var olan tanımlamalara, KOBİ'lere ilişkin çeşitli istatistiklere ve ülkemiz KOBİ'lerinin finansman kaynaklarına değinilecektir¹⁷.

A- TÜRKİYE'DE KOBİ TANIMLARI

Basel-II içerisinde KOBİ'ler açısından önem arz eden en temel husus KOBİ tanımıdır. Bu açıdan ülkemiz mevzuatı ve uygulamalar değerlendirildiğinde, farklı kurumların KOBİ tanımına ilişkin farklı kriterler kullandığı görülmektedir. Söz konusu tanımlar genelde faaliyet gösterilen sektör, çalışan sayısı, sabit yatırım tutarı ve KOBİ sermayesinin önemli bir kısmının büyük ölçekli işletmelere ait olmaması kriterlerine dayanmaktadır. Farklı kurumlarca kullanılan KOBİ tanımları Tablo 2'de yer almaktadır. KOBİ tanımına ilişkin bu farklılaşmalar mevcut olmakla birlikte, Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca bu konuda bir yönetmelik hazırlama çalışmalarının devam etmekte olduğu bilinmektedir¹⁸. Avrupa Birliği mevzuatında benimsenen tanımda ise 250'den daha az çalışanı olma, yıllık cirosunun 50 milyon €'dan az olması, yılsonu bilanço tutarının 43 milyon €'dan az olması ve KOBİ'nin bir veya birkaç büyük şirkete ait olmaması kriterleri kullanılmaktadır. Basel-II içerisinde de dikkate alınan 50 milyon € kriteri dikkate alınırca, ülkemizde faaliyet gösteren şirketlerin önemli bir bölümü KOBİ olarak sınıflandırılacaktır. Örneğin İstanbul Sanayi Odası tarafından her yıl açıklanan Türkiye'nin en büyük bin firmasının belirlendiği araştırmaya göre, bu firmalardan sadece 440'ının cirosunun 50 milyon €'dan yüksek olduğu görülmektedir (Can, 2004). Bu konuda gösterge niteliğinde kullanılabilecek bir diğer istatistik de TC Merkez Bankası tarafından yayımlanan Sektör Bilançolarıdır¹⁹. 2003 yılsonu verileri üzerinden gerçekleştirilen ve 7,507 firmanın kapsandığı çalışmada, net satış hasılatı 40 milyon €'nun üzerinde olan firma sayısı sadece 702'dir.

¹⁷ Bu bölüm ile amaçlanan husus, ülkemiz KOBİ'lerinin özelliklerinin ve finansman yapılarının tüm yönleri ile ortaya konulması değildir. Çalışmanın kapsamını aşan bu amaç yerine, bu bölümde, bahsi geçen konular özet şekilde ele alınacak ve daha detaylı bilgiler için ilgili kaynaklara atıflar yapılacaktır.

¹⁸ 12/04/2005 tarihinde yayımlanan 5331 sayılı kanunda yer alan ilgili madde: "Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin tanımlanmasına, niteliklerine, sınıflandırılmasına ve uygulamalarına ilişkin esaslar; net satış hasılatları, malî bilanço tutarları ve çalışan sayıları dikkate alınarak Bakanlıkça hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulan yönetmelikle belirlenir. Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler kısaca 'KOBİ' olarak adlandırılır."

¹⁹ Bkz. TCMB, 2004.

Tablo 2: Farklı Kurumlarca Kullanılan KOBİ Tanımları

KURUM	SEKTÖR	ÇALIŞAN SAYISI	SABİT YATIRIM TUTARI	GRUP İLİŞKİSİ ²⁰
KOSGEB ²¹	İmalat Sanayi	≤ 150 kişi		
Halk Bankası	İmalat Sanayi	≤ 250 kişi	< 1.500.000 YTL	
Eximbank	İmalat Sanayi	≤ 200 kişi	< 2.000.000 \$	
Hazine Müsteşarlığı	İmalat Sanayi, Tarım, Turizm, Sağlık, Eğitim, Madencilik, Yazılım Geliştirme	≤ 250 kişi	< 950.000 YTL	< %25
Dış Ticaret Müsteşarlığı	İmalat Sanayi	≤ 200 kişi	< 2.000.000 \$	
Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)		< 100 kişi		
Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)		< 100 kişi		
Kredi Garanti Fonu		< 250 kişi		

Kaynak: OECD, 2004; Yılmaz, 2003, Halkbankası.

B- KOBİ'LERİN ÜLKE EKONOMİLERİ İÇERİSİNDEKİ YERLERİ

KOBİ'ler pek çok ülkede olduğu gibi ülkemiz ekonomisi için de oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Bunda KOBİ'lerin hem toplam şirket sayısı, hem istihdam hem de katma değer içerisindeki önemli payları etkili olmaktadır. Örneğin Devlet İstatistik Enstitüsü'nce yayımlanan 2002 yılı verileri itibarıyla 250'den daha az sayıda çalışanı olan işletmeler toplam işletmelerin sayısı olarak %99,89'unu oluşturmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3: İş Yeri Büyüklük Gruplarına Göre Şirket Sayıları

	Çalışan Sayısına Göre İş Yeri Büyüklük Grupları	Dağılım (%)
KOBİ	1-250	99,89
Mikro	0	1,38
Mikro	1-9	94,94
Küçük	10-49	3,09
Orta	50-99	0,30
Orta	100-150	0,10
Orta	151-250	0,08
Büyük	251+	0,11

Kaynak: DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı

Şirket sayısı olarak, toplam şirketler içerisinde oldukça yüksek bir orana sahip olan KOBİ'ler hem ülkemiz özelinde hem de diğer pek çok ülkede istihdam ve üretim içerisinde de önemli paylara sahiptir. Tablo 4'ten de görüleceği üzere, ülkemizde de istihdamın yarısına yakını KOBİ'lerde çalışmakta ve üretimin yaklaşık %40'lık bir bölümü KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmektedir. Gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında, bu oranların görece olarak daha

²⁰ KOBİ sermayesinin en fazla ne kadarlık kısmının büyük ölçekli şirketlere ait olabileceğini ifade etmektedir.

²¹ Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi

düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Ayrıca KOBİ'lerin toplam yatırım ve ihracat içerisindeki paylarının da oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4: KOBİ'lerin Ülke Ekonomileri İçerisindeki Yerleri

	A.B.D.	Almanya	Hindistan	Japonya	İngiltere	G.Kore	Fransa	İtalya	Türkiye
Küçük İşletmelerin Toplam İşletmelere Oranı (%)	97,2	99,8	98,6	99,4	96,0	97,8	99,9	97,0	98,8
Küçük İşletmelerde İstihdam Oranı (%)	50,4	64,0	63,2	81,4	36,0	61,9	49,4	56,0	45,6
Küçük İşletmelerin Yatırım Payı (%)	38,0	44,0	27,8	40,0	29,5	35,7	45,0	36,9	6,5
Küçük İşletmelerin Üretim Payı (%)	36,2	49,0	50,0	52,0	25,1	34,5	54,0	53,0	37,7
Küçük İşletmelerin İhracat Payı (%)	32,0	31,1	40,0	38,0	22,2	20,2	23,0	-	8,0

Kaynak: KOBİNET

Not: Veriler için tarih belirtilmemiştir.

C- KOBİ'LERİN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI²²

Ülke ekonomisi içerisindeki önemli paylarının yanında, KOBİ'lerin büyük ölçekli şirketlere göre avantajları ve faydaları,

- Daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlayabilmeleri,
- Daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam imkanı yaratabilmeleri,
- Toplu olarak değerlendirildiklerinde yapıları itibariyle ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmeleri,
- Müşteri ve işletme personeli ile daha yakın ilişkiler içerisinde girebilmeleri,
- Sınırlı talebin olduğu alanlarda arz oluşturabilmeleri,
- Talep değişikliklerine ve çeşitlilikleri ile diğer koşullardaki değişikliklere daha kolay uyum gösterebilmeleri,
- Bölgeler arası dengeli kalkınmaya katkı sağlamaları,
- Dolaylı olarak gelir dağılımındaki çarpıklıkları azaltmaları,
- Büyük sanayi işletmelerinin destekleyicisi ve tamamlayıcısı olmalarıdır.

Diğer taraftan, KOBİ'lerin karşılaştığı sorunlar ve dezavantajları olarak da,

- Teknoloji düzeylerinin genellikle düşük olması,
- Yurtiçi ve yurtdışı teknik ve ticari gelişmeleri izleyememeleri,
- Nitelikli eleman sıkıntısı çekmeleri,
- Genel yönetim yetersizlikleri,
- Vergi ve diğer kamusal yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla kayıt dışı çalışma,

²² Bkz. OECD, 2004; KOBİNET; Akgemci, 2001; Yılmaz, 2003 ve Erkumay, 2000.

- Kurumsal yönetim eksiklikleri,
- Hesap ve kayıt düzenindeki aksaklıklar,
- Finansman fonksiyonundaki eksiklikleri (finansal planlama, risk yönetimi, vb.),
- Uluslar arası rekabet edebilirliklerinin zayıf olması,
- Finansman kaynaklarına erişim sorunları sıralanmaktadır. Finansman problemleri açısından en çok değinilen hususlar ise teşviklerden yararlanamamaları, banka kredilerini temin etmede güçlüklerle karşılaşmaları, sermaye piyasalarından fon sağlayamamaları ve alternatif finansman araçlarına erişimlerinin (örneğin yurtdışından sağlanan fonlara erişim) oldukça sınırlı olmasıdır.

D- KOBİ'LERİN FİNANSMAN KAYNAKLARI

Birer ticari işletme olarak KOBİ'lerin finansman kaynakları kapsamında değerlendirilebilecek olan temel kaynaklar, mali sistemden sağlanan fonlar (banka ve özel finans kurumu kredileri, finansal kiralama borçları, faktoring borçları, tüketici finansman şirketlerinden sağlanan fonlar, sermaye piyasalarından sağlanan fonlar, vb.), ticari borçlar (senetli ve senetsiz), ortak ve iştiraklere olan borçlar, kamu destekleri ve özkaynaklardır.

Bu kaynaklar içerisinde ilk olarak kullanılabilen olanı özkaynaklardır. Özkaynaklar ilk olarak kuruluş aşamasında KOBİ'nin tesis, ekipman, vb. yatırım ihtiyaçlarının karşılanmasında ve faaliyetine başlamasında, daha sonraki aşamalarda ise şirketin yeni yatırımlara gitmesinde ve büyümesinde ihtiyaç duyulan temel finansman kaynağıdır. Ayrıca şirketin kuruluş aşamasından sonra elde edeceği kar ve maruz kalacağı zararlar özkaynak artış ve azalışındaki temel unsurları oluşturmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, ülke genelinde sermaye birikiminin düşük olduğu durumlarda şirket özkaynaklarının seviyesi düşük tutarlarda kalabilecek, kar marjlarının düşük olması da bu tutarın zaman içerisinde artmamasına sebep olacaktır. Ayrıca, işletme sahibi ile işletmenin özdeşleştiği ve sermaye piyasası gereklerinin karşılanamadığı durumlarda, KOBİ'ler açısından, münferiden veya sermaye piyasaları aracılığıyla yeni ortak bulunması da güçleşmektedir (Erkumay, 2000). Bu hususlar ülkemiz özelinde KOBİ'ler açısından değerlendirildiğinde, KOBİ'lerin yatırım gereğini genelde sabit sermaye tutarı olarak algılamaları, kuruluş aşamasından hemen sonra işletme sermayesi sorununu ortaya çıkarmaktadır. Kronik enflasyon, yüksek faizler ve finansal krizler bu sorunu daha da artırmaktadır (Yılmaz, 2003). Gerek ülkemizde kişi başına düşen milli gelirin düşüklüğü ve sermaye dağılımındaki yoğunlaşmalar, gerekse kar marjlarının düşük olması sebebiyle KOBİ'lerin özkaynak tutarları düşük seviyelerdedir.

Ayrıca KOBİ'lerin sermaye piyasası gereklerini yerine getirmede karşılaştıkları güçlükler (hesap-kayıt düzeni, mali yükümlülükler, vb.), kamuyu bilgilendirme ve düzenli rapor hazırlama konusunda yeterli ve sağlam bir kurumsal yapı ve donanıma sahip olmamaları ve ülke ya da bölge ölçeğinde imaj/tanınma sorunları sebebiyle, sermaye piyasalarında hisse senedi ihracı yoluyla kaynak sağlayabilmeleri de büyük ölçekli şirketlere kıyasla daha zordur. Ayrıca bazı durumlarda KOBİ'lerin kamu düzenlemelerinden kaçınmak amacıyla küçük ölçekte kalmayı tercih etmeleri ve şirket yönetimini kaybetme, hesap verme ve kar paylaşma endişeleri de bu şirketlerin sermaye piyasalarından yeterince faydalanmaması sonucunu doğurmaktadır. Arz yönlü bu sebeplerin yanı sıra, talep yönünde de, KOBİ hisselerinin yüksek risk taşıması, bu şirketlerin genelde yatırım aşamasında ya da kar dağıtamayacak durumda olması, hisse senetlerinin likiditesinin düşük olması gibi sebepler dolayısıyla yatırımcıların bu hisselerle olan talepleri düşük kalabilmektedir (Erkumay, 2004; Akgemci, 2001). Ülkemizde KOBİ'lerin özkaynak ihtiyacının giderilmesi ve sermaye

piyasası olanaklarından azami ölçüde faydalanabilmesine yönelik olarak ilgili kurumlarca çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda, 1998'de kurulan ve büyüme ve ihracat potansiyeline sahip olduğu halde finansman yetersizliği nedeniyle gelişme gösteremeyen KOBİ'lere ortak olmak suretiyle finansal destek sağlamayı amaçlayan KOBİ A.Ş.'nin faaliyetleri, İMKB'de mevcut olan Bölgesel Pazar ve Yeni Şirketler Pazarına ilave olarak ayrı bir KOBİ Piyasasının oluşturulması projesi, risk sermayesi şirketlerine ilişkin çalışmalar gibi hususlar sayılabilir²³.

Sermaye piyasası açısından yukarıda bahsi geçen kısıtlar ve banka dışı mali kurumların (finansal kiralama, faktoring, vd.) ülkemiz finansal sistemi içerisinde küçük bir yer teşkil ettiği hususları dikkate alındığında, KOBİ'ler açısından en kritik konumda olan finansman kaynağının bankacılık sektöründen alınan krediler olduğu görülmektedir. KOBİ'lerin banka kredilerine erişimi açısından gerek geçmişte ülkemiz ekonomisinden gerekse de ülkemiz KOBİ'lerine özel bazı koşullardan kaynaklanan bir takım problemler bulunmaktadır. Yönetim ve örgüt yapılarındaki eksiklikler, finansal yönetim zafiyetleri, muhasebe normlarına uygun mali tablo üretememeleri, özkaynak yetersizliği, KOBİ'lere yönelik kredi istihbarat faaliyetlerinin görece olarak daha pahalı olması bankaların KOBİ'lere kredi verme konusunda çekimser davranmalarına sebep olmaktadır. Açılan kredilerde de KOBİ'ler miktar, vade, faiz oranı ve teminat açısından zorlu kredi koşullarına maruz kalmaktadır. Bu da KOBİ'lerin finansman maliyetlerini yükselmekte ve banka kredilerini tercih etmemelerine sebep olmaktadır. Ayrıca geçmişte bankaların topladıkları kaynakları büyük ölçüde kamu borçlanma enstrümanlarına, daha sonra da grup firmalarına plase etmeleri sebebiyle bu iki kesim dışındaki kesimlere aktarılacak kaynaklar kısıtlı seviyelerde kalmıştır. Kalan kaynaklar içerisinde ise, bankalar, yüksek risk taşıyan KOBİ'ler yerine riski düşük büyük ölçekli şirketleri tercih etmektedir. KOBİ'lerin banka kredilerine erişimi ise daha çok kamu bankaları aracılığıyla ve teşvikli veya çeşitli fonlarca aktarılan kaynaklar üzerinden olmaktadır (OECD, 2004; Erkumay, 2000; Yılmaz, 2004).

Bu kapsamda, KOBİ kredilerine ilişkin kesin bir istatistik mevcut olmamakla birlikte, bazı çalışmalarda²⁴ bu kredilerin toplam krediler içerisindeki payının %10'dan daha düşük olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu tahminlerde önemli olan bir husus da KOBİ tanımıdır. Örneğin BDDK tarafından 23 bankanın katılımıyla gerçekleştirilen ve Basel-II hükümleri çerçevesinde 50 milyon €'luk ciro tanımının kullanıldığı "Sayısal Etki Çalışması – Türkiye (QIS-TR)²⁵" kapsamında bankalar tarafından raporlanan veriler ışığında, KOBİ'lere kullanılan nakdi kredilerin toplam nakdi kredilerin %18,6'sını, KOBİ'lere kullanılan toplam kredilerin (nakdi ve gayri nakdi) ise toplam kredilerin %8,8'ini oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca çalışmaya katılan bankaların KOBİ tanımına ilişkin yeterli bilgilere ulaşamadıkları durumda ilgili şirketleri büyük ölçekli şirket kategorisinde değerlendirdiği dikkate alındığında, sağlıklı veriler üzerinden elde edilecek istatistiklerde bu oranların artabileceği düşünülmektedir.

KOBİ'lerin bankalardan kullandıkları kredilerde karşılaştıkları önemli problemlerden biri de bu krediler için teminat ve/veya garanti sağlanmasıdır. Bu kapsamda ülkemizde banka kredilerinde en sık kullanılan teminat türü gayrimenkul ipotekleri, kefaletler açısından ise işletme sahiplerinden ya da grubun diğer firmalarından alınan kefaletlerdir. Banka kredilerinde payı artan bir garanti türü de KOBİ'lerin bankalardan kullandıkları kredilere

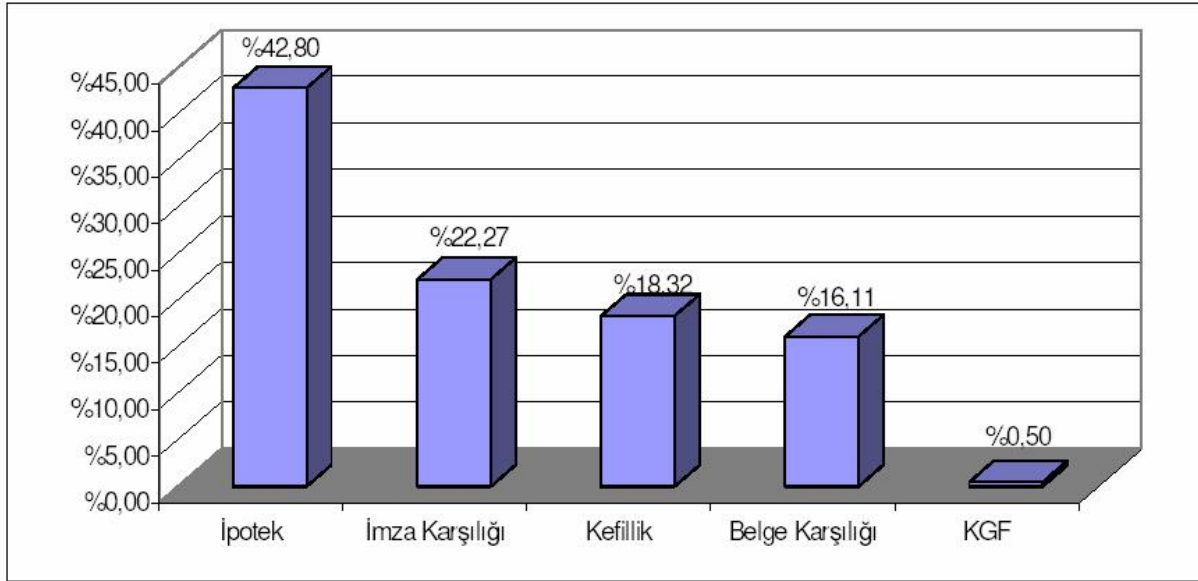
²³ Bkz. SPK(a), SPK(b), TOBB(a) ve TOBB(b).

²⁴ Bkz. KOBİNET; Yılmaz, 2004.

²⁵ Bkz. BDDK, 2004a.

garanti/kefalet sağlama amacıyla kurulmuş olan Kredi Garanti Fonu A.Ş.²⁶ tarafından verilen garanti ve kefaletlerdir. Bu kapsamda KOSGEB tarafından 40.000'den fazla yakın işletme üzerinde yapılan anket çalışması sonuçlarına göre banka kredileri için verilen teminat ve garantiler Grafik 1'de yer almaktadır.

Grafik 1:Banka Kredileri İçin Verilen Teminat ve Garantiler

Kaynak: KOSGEB, 2004.

Diğer taraftan, Türkiye'de faaliyet gösteren şirketlerin mali durumlarına ilişkin en kapsamlı istatistik TCMB tarafından yayımlanan Sektör Bilançolarında yer almaktadır. Son olarak 2003 yılsonu verileri üzerinden gerçekleştirilen çalışmada toplam 7507 adet firmanın mali tabloları ve finansal oranları sektörel bazda toplulaştırılmış olarak yayımlanmaktadır. Sektör Bilançoları çalışması kapsamında incelenen firmalara ait temel büyüklükler ve bu büyüklüklere ilişkin firma ortalamaları Tablo 5 ve Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 5: Reel Sektör Firmalarına İlişkin Temel Büyüklükler

ÖLÇEK DAĞILIMI		Firma Sayısı	Çalışan Sayısı		Net Satışlar		Aktif Toplamı		Özkaynak	
			Bin Kişi	%	Milyar YTL	%	Milyar YTL	%	Milyar YTL	%
İSTİHDAM A GÖRE	KÜÇÜK (Çalışan Sayısı <50)	4,133	91	7.1	59	14.8	35	13.7	9	8.6
	ORTA (50<=Çalışan Sayısı <=500)	2,885	486	37.9	204	51.0	89	35.3	36	35.3
	BÜYÜK (Çalışan Sayısı >500)	489	706	55.0	137	34.2	129	51.0	57	56.1
NET SATIŞLARA (NS) GÖRE	KÜÇÜK (NS<=11,797.1)	4842	242	18.8	17	4.3	33	13.2	9	8.9
	ORTA (11,797.1<NS<67,412.0)	1963	419	32.7	53	13.2	54	21.5	20	19.4
	BÜYÜK (NS>=67,412.0)	702	621	48.4	331	82.5	165	65.4	72	71.7
TOPLAM		7,507	1,282	100.0	401	100.0	253	100.0	101	100.0

Kaynak: TCMB, 2004.

Not: Veriler Aralık 2003 itibarıyla.

²⁶ Bkz. www.kgf.com.tr.

Tablo 6: Reel Sektör Firmalarına İlişkin Temel Büyüklükler (Ortalamalar)

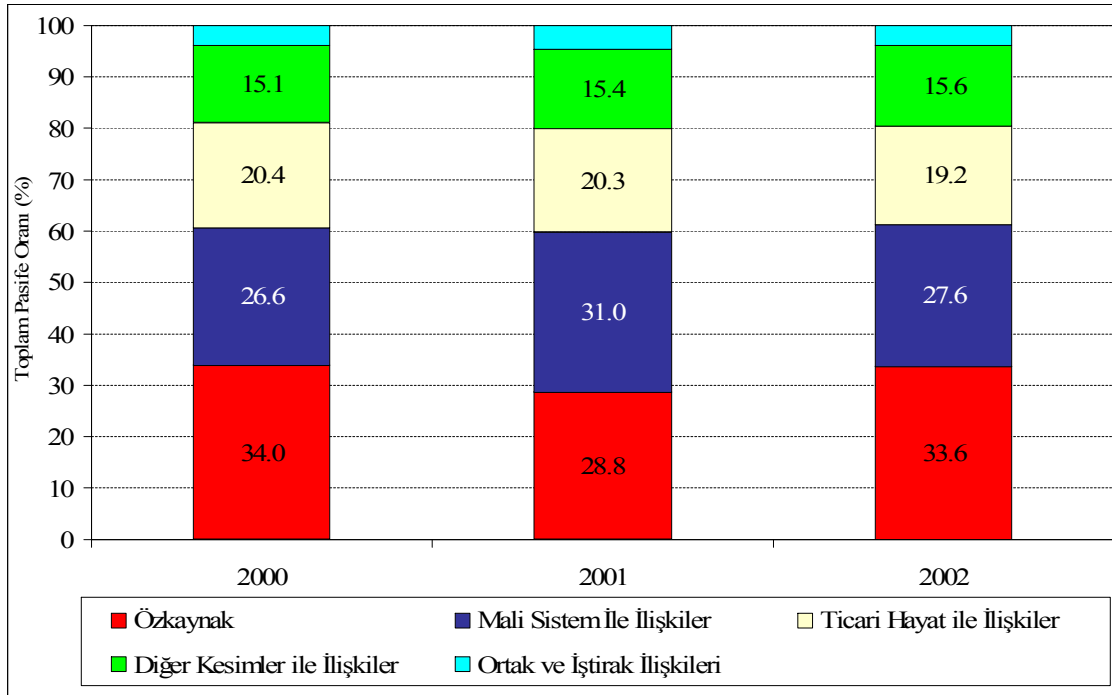
ÖLÇEK DAĞILIMI		Çalışan Sayısı	Net Satışlar	Aktif Toplamı	Özkaynak
		Kişi	Bin YTL	Bin YTL	Bin YTL
İstihdama Göre	KÜÇÜK (Çalışan Sayısı <50)	22	14,341	8,376	2,110
	ORTA (50≤Çalışan Sayısı ≤500)	168	70,828	30,948	12,348
	BÜYÜK (Çalışan Sayısı >500)	1,443	280,480	264,125	115,657
Net Satışlara (NS) Göre	KÜÇÜK (NS≤11,797.1)	50	3,588	6,886	1,861
	ORTA (11,797.1<NS<67,412.0)	214	26,873	27,657	9,950
	BÜYÜK (NS≥67,412.0)	885	470,996	235,653	103,072
TOPLAM		171	53,385	33,710	13,441

Kaynak: TCMB, 2004; Kendi Hesaplamalarımız

Not: Veriler Aralık 2003 itibarıyla.

Bu veriler üzerinden reel sektörün pasif yapısı incelendiğinde, çalışma kapsamına alınan 7507 firma toplamında yabancı kaynakların toplam pasifin %60,1'ini oluşturduğu, bu kaynaklar içerisinde banka kredilerinin payının ise %34 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla banka kredilerinin toplam pasife oranı %20,5 olarak gerçekleşmektedir²⁷. Ayrıca, firmaların mali sistem aracılığıyla kullandığı kredilerin²⁸ toplam pasif içerisinde %30 civarında bir büyüklüğe sahip olduğu, bunun yanında özkaynakların ve ticari borçların da şirket bilançolarında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Reel sektörün pasif yapısı Grafik 2'de yer almaktadır.

Grafik 2: Reel Sektör Firmalarının Finansman Yapısı

Kaynak: TCMB, 2004; Sınıflandırma: Türkan 2004.

²⁷ TCMB tarafından yayımlanan bilgilerde işletme ölçeği bazında farklılaştırılmış bilgiler yer almamaktadır.

²⁸ Mali sistem aracılığıyla kullanılan krediler, banka ve özel finans kurumu kredileri ile finansal kiralama, faktoring ve tüketici finansman şirketlerince sağlanan kredileri içermektedir ve önemli bir kısmı banka kredilerinden oluşmaktadır. Daha detaylı bilgi için bkz. Türkan 2004.

Reel sektörün pasif yapısında önemli bir payı olan mali sektör dışı kredi kanallarının boyutu Türkan (2004)'te incelenmiş olup, yarı-resmi ve resmi olmayan kredi kanalları olarak ifade edilen kanalların yıl sonu bakiyeleri toplamının, resmi kredi kanalı olarak tanımlanan mali kesim kredilerinin yıl sonu bakiyelerinden daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur (Tablo 7). Dolayısıyla, Türkiye'de gerek KOBİ'lerin gerekse daha büyük ölçekteki şirketlerin banka kredileri dışındaki finansman kanallarını daha çok kullandıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 7: Kredi Kanalı Ölçekleri

Kredi Kanalı Türü (Trilyon TL)	2001	2002	2003	% Pay (Dön. Ort.)
A. Resmi Kredi Kanalları	36,231	53,284	72,526	41,3
1. Mevduat Bankacılığı	30,321	44,744	61,282	34,8
2. Yatırım Bankacılığı	3,358	4,365	5,106	3,3
3. Faizsiz Bankacılık	1,072	2,101	3,138	1,6
4. Finansal Kiralama	973	1,360	2,044	1,1
5. Faktoring	152	386	373	0,2
6. Tüketici Finansmanı	355	328	583	0,3
B. Yarı-resmi Kredi Kanalı	42,796	57,441	65,639	42,3
7. Dış Kaynak	29,708	39,417	45,738	29,3
8. Vadeli Çek ve Senet	13,087	18,024	19,901	13,0
C. Resmi Olmayan Kredi Kanalı	10,533	20,532	33,377	16,4
9. Satıcı Kredileri	10,533	20,532	33,377	16,4
Makro Kredi Kanalı (A+B+C)	89,559	131,258	171,541	100,0

Kaynak: Türkan, 2004.

3. KOBİ KREDİLERİNE İLİŞKİN BASEL-II HÜKÜMLERİ²⁹

A- BASEL-II'DE YER ALAN KREDİ RİSKİ ÖLÇÜM YAKLAŞIMLARI

Basel-II'de, bankalarca kullanılan krediler karşılığında bulundurulması gereken sermaye miktarının hesaplanması için dört farklı yöntem yer almaktadır. Tablo 1'de de yer alan söz konusu yöntemler Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım, Standart Yaklaşım, Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım ve Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım'dır. Bu yöntemlerde kredi riski sermaye yükümlülüğünün hesaplanması farklı kriterlere ve hesaplama formüllerine bağlanmıştır. Bu sebeple, KOBİ kredilerine ilişkin Basel-II hükümlerinin incelenmesinden önce kredi riski ölçüm yöntemlerine kısaca değinmek faydalı olacaktır.

Basel-II'de sermaye yükümlülüğü hesaplamaları iki temel bileşenden oluşmaktadır. İlk bileşen, krediler için alınan teminat, garanti gibi kredi riski azaltım araçları (KRA) dikkate alınmadan, sadece kredinin türü ve/veya borçlunun kredi değerliliği ve diğer özellikleri dikkate alınarak yapılan hesaplamalardır. İkinci bileşen ise kredi riski azaltım tekniklerinin etkisinin dikkate alındığı kısımdır. Aşağıda, Basel-II'de yer alan dört ölçüm yaklaşımı bu iki bileşen açısından değerlendirilecektir.

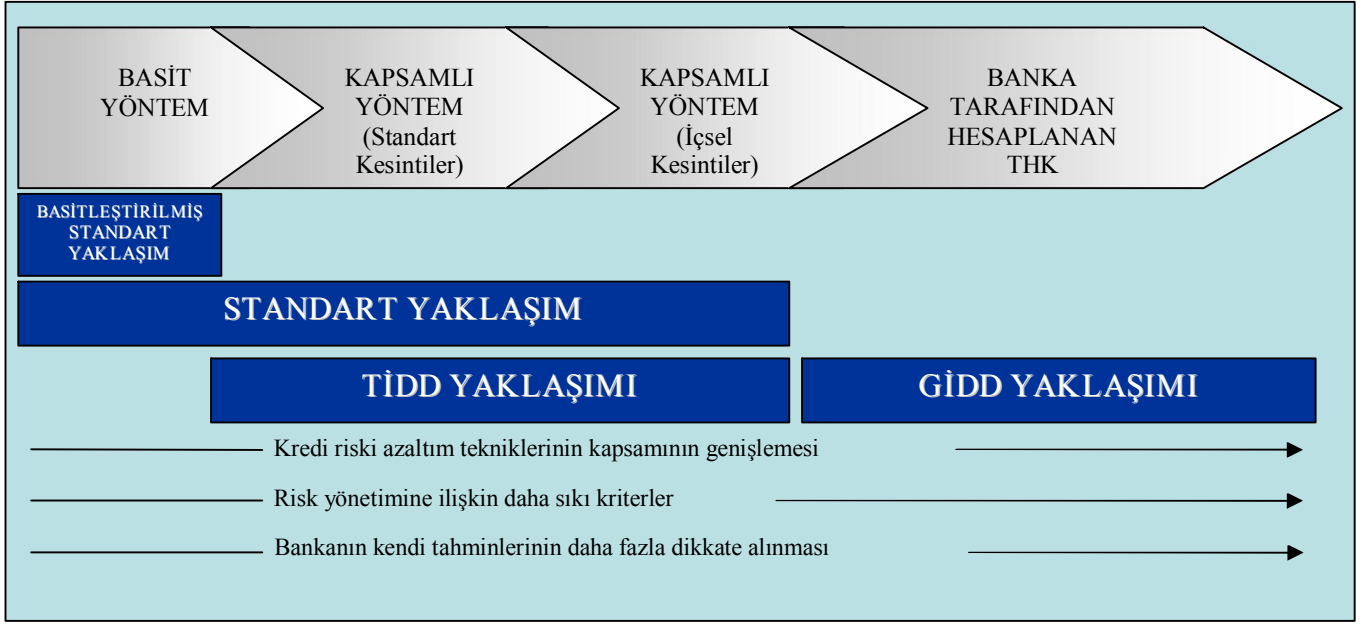
Ölçüm yaklaşımları ilk bileşen açısından incelendiğinde, BSY'de sermaye yükümlülüklerinin genel olarak İhracat Kredi Kuruluşlarınca (İKK) ülkelere verilen derecelendirme notlarına göre, SY'de ise Bağımsız Kredi Değerlendirme Kuruluşlarınca (BKDK)³⁰ ülkelere ve şirketlere verilen derecelendirme notlarına göre belirlendiği görülmektedir. Ayrıca her iki yaklaşımda da bazı portföyler için derecelendirme notları dikkate alınmamakta ve bu portföylerde yer alan krediler standart katsayılar kullanılarak hesaplamaya dahil edilmektedir. TİDD ve GİDD yaklaşımlarında ise sermaye yükümlülükleri, bankalar tarafından bireysel ve kurumsal müşterilerine verilen derecelendirme notları dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

Bu ölçüm yaklaşımları kredi riski azaltım tekniklerinin dikkate alınması açısından değerlendirildiğinde ise ölçüm yaklaşımlarında gelişmişlik seviyesi arttıkça, dikkate alınan kredi riski azaltım tekniklerinin kapsamı genişlemekte ve hesaplamalarda bankanın kendi tahminlerine daha fazla yer verilmekte, ancak bununla birlikte, gelişmiş yöntemleri kullanan bankalar risk yönetimine ilişkin daha sıkı kriterlere tabi olmaktadır. Kredi riski azaltım tekniklerinin dikkate alınmasında temel olarak üç farklı yöntem kullanılabilir. Bunlar Basit Yöntem ve Kapsamlı Yöntem ile Temerrüt Halinde Kayıp (THK) oranlarının bankalar tarafından hesaplandığı yöntemdir. Ayrıca Kapsamlı Yöntem içerisinde yer alan Kesintilerin (K) Basel-II'de yer alan standart değerleri ile kullanılması veya bankalar tarafından hesaplanması mümkündür. Detayları ilerleyen bölümlerde verilecek olan bu yöntemler Şekil 2'de şematize edilmektedir.

²⁹ Basel-II hükümleri içerisinde bazı alanlar ülkelerin denetim otoritelerinin tercihine bırakılmıştır. Bu alanlar dışında Basel-II'de yer alan hükümler ise konuya ilişkin asgari kriterleri ortaya koymakta olup, denetim otoritelerinin Basel-II'de yer alan herhangi bir kriteri daha sıkı kurallara bağlama imkanı bulunmaktadır.

³⁰ Örneğin Standard&Poors, Moodys, FITCH, vb.

Şekil 2: Kredi Riski Azaltım Teknikleri (KRA)

Şekil 2’den de görüleceği üzere, BSY’de sadece Basit Yöntem, SY’de Basit Yöntem ve/veya Kapsamlı Yöntem, TİDD yaklaşımında sadece Kapsamlı Yöntem kullanılabilirken, GİDD yaklaşımında banka tarafından hesaplanan THK oranları kullanılmaktadır. Birden fazla KRA yönteminin mümkün olduğu durumlarda bu yöntemlerin kullanılması, bazı durumlarda banka ihtiyarına bırakılmış, bazı durumlarda ise denetim otoritesi iznine tabi tutulmuştur. Sonuç olarak, farklı kredi riski ölçüm yaklaşımı ve KRA yöntemi alternatifleri için sermaye yükümlülüğü hesaplama bileşenleri Tablo 8’de özetlenmiştir.

Tablo 8: Sermaye Yükümlülüğü Hesaplama ve Risk Azaltım Yöntemleri

		KREDİ RİSKİ AZALTIM TEKNİKLERİNE (KRA) İLİŞKİN YÖNTEMLER			
		Basit Yöntem	Kapsamlı Yöntem (Standart Kesintiler)	Kapsamlı Yöntem (İçsel Kesintileri)	İçsel THK
SERMAYE YÜKÜMLÜLÜĞÜ HESAPLAMA YÖNTEMİ	BSY	Risk Ağırlığı: İKK Notu KRA: Korumanın risk ağırlığı			
	SY	Risk Ağırlığı: BKDK Notu KRA: Korumanın risk ağırlığı	Risk Ağırlığı: BKDK Notu KRA: Standart Kesintiler	Risk Ağırlığı: BKDK Notu KRA: İçsel Kesintiler	
	TİDDY		Risk Ağırlığı: Banka Tarafından Verilen Derecelendirme Notu KRA: Standart Kesintilerden Hesaplanan THK	Risk Ağırlığı: Banka Tarafından Verilen Derecelendirme Notu KRA: İçsel Kesintilerinden Hesaplanan THK	
	GİDDY				Risk Ağırlığı: Banka Tarafından Verilen Derecelendirme Notu KRA: Banka Tarafından Hesaplanan THK

B- KOBİ TANIMI VE PORTFÖY SINIFLANDIRMASI

Basel-II'de KOBİ'lere yönelik en kritik konumda olan hüküm KOBİ tanımıdır. Bu tanım bazı durumlarda kredilerin hangi portföye dahil edileceği açısından önem kazanırken, bazı durumlarda da aynı portföy içerisinde büyük ölçekli şirketler ile KOBİ kredilerinin farklı sermaye yükümlülüklerine tabi olması sonucunu doğurmaktadır.

KOBİ olarak nitelendirilecek şirketler için Basel-II'de yer alan temel kriter 50 milyon €'luk ciro kriteridir. Bu kritere göre KOBİ'nin dahil olduğu konsolide şirketler grubunun yıllık cirosu 50 milyon €'dan daha az ise söz konusu şirket KOBİ olarak nitelendirilmektedir. Bunun yanında, yıllık cironun firma büyüklüğünü ifade etmede anlamlı olmadığı durumlarda, denetim otoriteleri, bankaların, yıllık ciro yerine toplam bilanço büyüklüğünü dikkate almalarına izin verebilmektedir³¹.

KOBİ kriterinin önem kazandığı ilk husus kredilerin hangi portföyde sınıflandırılacağına belirlendiği aşamadır. Bu aşamada şirketlere verilen krediler çeşitli özelliklerine göre farklı portföylere dahil edilir. Bu portföyler temel olarak 'kurumsal portföy' ve 'perakende portföy'dür. Perakende portföy, bireysel krediler ile belli şartları taşıyan KOBİ kredilerini içermektedir. KOBİ kredilerinin perakende portföyde sınıflandırılabilmesi için söz konusu KOBİ'nin yer aldığı konsolide şirketler grubuna kullanılan toplam kredi tutarının 1 milyon €'dan az olması ve söz konusu toplam kredinin perakende portföyün önemli bir kısmını teşkil etmemesi³² gerekmektedir. Ayrıca perakende portföyde sınıflandırılan kredilerin bankalar tarafından çeşitli açılardan portföy olarak toplu bir şekilde yönetiliyor olması gerekmektedir. Kurumsal portföy ise büyük ölçekli şirketlere³³ verilen krediler ile KOBİ'lere verilen kredilerden perakende portföy içerisinde sınıflandırılmayanları kapsamaktadır. Ayrıca İDD yaklaşımlarını kullanan bankalar kurumsal portföyde yer alan krediler içerisinde 'özel amaçlı kredilendirme' faaliyetlerini ayrı sınıflandırmak zorundadırlar. Bu kategori içerisinde "proje finansmanı", "duran varlık finansmanı", "mal/emtia finansmanı", "gelir getiren gayrimenkul finansmanı" ve "yüksek volatiliteye sahip ticari amaçlı gayrimenkul finansmanı" faaliyetleri yer almaktadır. Bu kategoride yer alan kredilendirme faaliyetlerinin temel özelliği, kredi geri ödemelerinin, kredi kullanan tarafın ödeme kapasitesinden ziyade, krediye konu mal veya projeden sağlanacak gelirler ile yapılacak olmasıdır. KOBİ kredilerine ilişkin portföy sınıflandırması Şekil 3'te yer almaktadır.

Basel-II içerisinde yukarıda bahsi geçen portföylere ilave olarak 'ikamet amaçlı gayrimenkul kredileri' ile 'ticari amaçlı gayrimenkul kredileri' olarak iki ayrı portföy daha bulunmaktadır. Ancak söz konusu portföylerden ilki bireysel nitelikli krediler kapsamında değerlendirildiği³⁴, ikincisi de sadece gayrimenkul ticaretine münhasır olduğu için çalışma kapsamında detaylı bir şekilde ele alınmayacaktır.

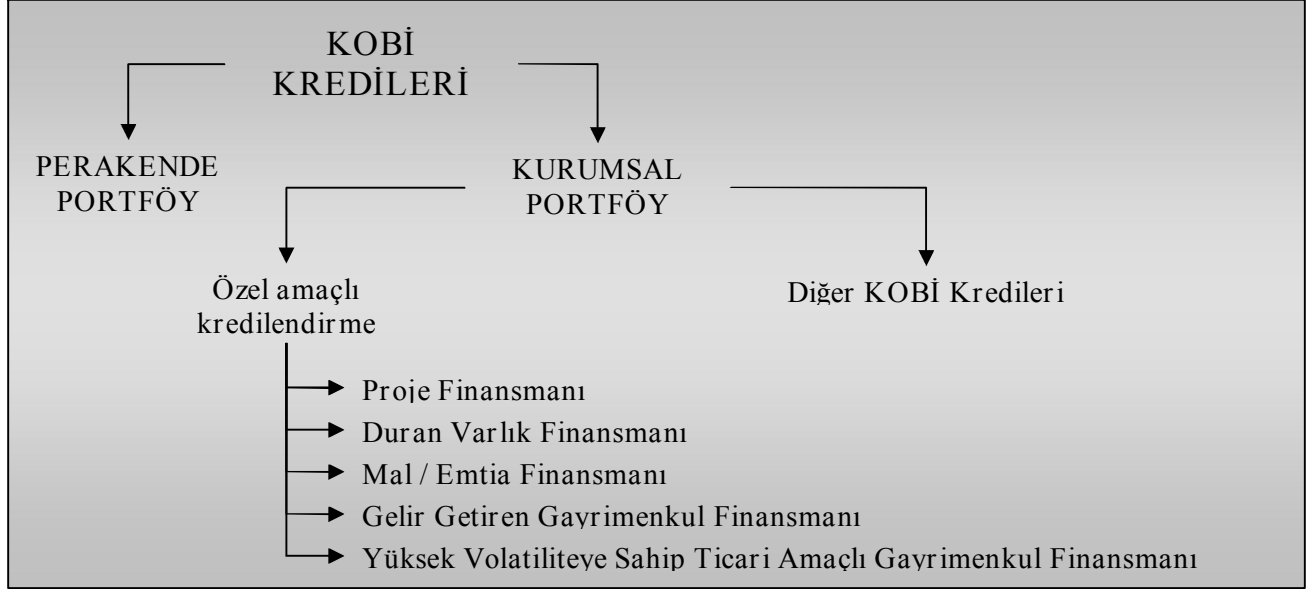
³¹ BCBS, 2004, paragraf 273-274.

³² Basel Komitesi'nin bu şartın sağlanması için örnek olarak verdiği kriter, toplam kredi tutarının perakende portföyünün %0,2'sini aşmamasıdır (BCBS, 2004, paragraf 70).

³³ Konsolide satış tutarı 50 milyon €'dan büyük şirketler.

³⁴ Bkz. BCBS, 2004, paragraf 72 ve BCBS, 2002b, sayfa 24.

Şekil 3: KOBİ Kredilerinin Sınıflandırılması

C- KOBİ KREDİLERİNE İLİŞKİN SERMAYE YÜKÜMLÜLÜKLERİNİN BELİRLENMESİ

Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, Basel-II'de herhangi bir krediye ilişkin sermaye yükümlülüğünün belirlenmesinde müşterinin kredi kalitesini (ödeme gücünü) yansıtan derecelendirme notlarının yanında, müşterinin krediyi ödeyememesi durumunda bankanın zararını azaltıcı etkide bulunacak bazı risk azaltım araçları da dikkate alınmaktadır. Sermaye yükümlülüğü hesaplamasının ilk aşaması olan müşteri kredi kalitesinin Basel-II'de ele alınışı bu kısımda, kredi riski azaltım tekniklerinin dikkate alınması ise ilerleyen kısımda değerlendirilecektir. Bu çerçevede, bu kısımda yer alan açıklamaların herhangi bir teminat veya garantisi bulunmayan kredilere ilişkin olduğu varsayılmalıdır. Teminat ve garantilerin hesaplamaya nasıl dahil edileceği ise ilerleyen kısımda açıklanmaktadır.

Bu kısımda ilk olarak mevcut bankacılık mevzuatında yer alan hesaplama sistemi ve sonrasında da dört ölçüm yöntemi (BSY, SY, TİDDY, GİDDY) ayrı ayrı ele alınacaktır. Ayrıca değerlendirmelerde kredilerin sermaye yükümlülükleri yerine, Basel-II metnine paralel olarak, tabi oldukları 'risk ağırlıkları'na yer verilecektir. Bir kredinin sermaye yükümlülüğünün kredi tutarına oranı, o kredinin tabi olduğu risk ağırlığının %8'idir.

i-) Mevcut Bankacılık Mevzuatında Yer Alan Hesaplama Sistemi

Şu an yürürlükte olan mevzuat içerisinde yer alan sistem Basel-I'e dayanmakta olup, bu sistem içerisinde perakende ve şirketler portföyleri ayrımı bulunmamaktadır. Bu çerçevede tüm KOBİ kredileri (teminatsız veya garantisiz olanlar) %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Ayrıca temerrüde düşen KOBİ kredileri de %100 risk ağırlığına tabi tutulmaya devam edilmektedir³⁵.

³⁵ Bkz. Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik.

ii-) Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

BSY'de KOBİ kredilerinin tabi olacağı sermaye yükümlülüğü herhangi bir derecelendirme notu ile ilişkilendirilmemiş olup, aynı portföyde yer alan tüm KOBİ kredileri aynı sermaye yükümlülüğüne tabi tutulmaktadır. Bu çerçevede, perakende portföyde sınıflandırılan KOBİ kredileri %75, kurumsal portföyde sınıflandırılan KOBİ kredileri ise %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.

Ayrıca, temerrüde düşen KOBİ kredilerinin risk ağırlıkları aşağıdaki kriterler dahilinde belirlenmektedir³⁶:

- Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının %20'den az olduğu durumlarda %150 risk ağırlığı uygulanmaktadır.
- Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının %20'den fazla olduğu durumlarda %100 risk ağırlığı uygulanmaktadır.
- Denetim otoriteleri, özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının %50'den fazla olduğu durumlarda %50 risk ağırlığı uygulanmasına izin verebilmektedir.
- Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının %15'den fazla olduğu ve kredinin tamamının Basel-II kapsamında dikkate alınmayan bir teminat ile koruma altına alınmış olduğu durumlarda %100 risk ağırlığı uygulanmaktadır.

iii-) Standart Yaklaşım

SY'de KOBİ kredilerinin tabi olacağı sermaye yükümlülüğü, kurumsal portföy için bağımsız kredi değerlendirme kuruluşlarınca verilen derecelendirme notlarına göre belirlenirken, perakende portföyde yer alan KOBİ kredileri %75'lik standart risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Kurumsal portföyde yer alan KOBİ kredilerinin tabi olacakları risk ağırlıkları Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9: Standart Yaklaşımında Kurumsal Portföyde Yer Alan KOBİ Kredilerine Uygulanacak Risk Ağırlıkları³⁷

Derecelendirme Notu	Risk Ağırlığı
AAA'dan AA-'ye Kadar	20%
A+'dan A-'ye Kadar	50%
BBB+'dan BB-'ye Kadar	100%
BB-'den Düşük	150%
Derecelendirme Notu Bulunmayan	100%

Kaynak: BCBS, 2004.

SY'de temerrüde düşen KOBİ kredileri BSY'de kullanılan kriterler dahilinde risk ağırlıklandırmaya tabi tutulmaktadır.

³⁶ Söz konusu risk ağırlıkları, temerrüde düşen kredi tutarından, özel karşılıklar ve Basel-II kapsamında kabul edilen teminat ve garanti tutarları düşüldükten sonra kalan tutarlara uygulanmaktadır.

³⁷ Tabloda, örnek olarak, Standard&Poors şirketi tarafından kullanılan derecelendirme ölçekleri kullanılmıştır. Bu ölçeklerin Moodys ve FITCH şirketlerince kullanılan ölçekler ile eşleştirilmesi için bkz. Ek 1.

iv-) İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar

İDD yaklaşımlarında sermaye yükümlülüğü temel olarak bankalar tarafından müşterilerine verilen derecelendirme notları ile ilişkilendirilmiştir. İDD yaklaşımlarında ilk olarak bankalar ilgili derecelendirme notlarına karşılık gelen 'temerrüt olasılıkları (TO)' hesaplamaktadır. Sermaye yükümlülüğünün hesaplanması için bazı ilave parametrelere de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu parametreler TİDD yaklaşımını kullanan bankalar için Basel Komitesi tarafından belirlenmiş olup, GİDD yaklaşımını kullanan bankalar ise bu parametreleri kendileri hesaplamaktadır. Söz konusu parametrelerin hesaplanmasının ardından, Basel Komitesi tarafından her bir portföy için ayrı ayrı belirlenmiş olan 'risk ağırlığı formülleri' aracılığıyla risk ağırlıkları ve dolayısıyla sermaye yükümlülükleri belirlenmektedir.

Çeşitli girdi parametreleri veri iken sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağına ilişkin olarak oluşturulan ve her bir portföy veya alt portföy bazında değişen risk ağırlığı formülleri, ilgili portföyün risklilik düzeyini yansıtmaktadır. Örneğin, kurumsal portföyde yer alan ve özel amaçlı kredilendirme faaliyetleri dışında kalan KOBİ kredileri için sermaye yükümlülüğü aşağıda yer alan formül aracılığıyla hesaplanmaktadır.

$$SY = THRT \times \left[THK \times \Phi \left(\frac{1}{\sqrt{1-R}} \times \Phi^{-1}(TO) + \frac{\sqrt{R}}{\sqrt{1-R}} \times \Phi^{-1}(\%99,9) \right) - TO \times THK \right] \times \frac{1 + (V - 2,5) \times VA}{1 - 1,5 \times VA}$$

$$R = 0,12 \times \frac{1 - e^{-50 \times TO}}{1 - e^{-50}} + 0,24 \times \left[1 - \frac{1 - e^{-50 \times TO}}{1 - e^{-50}} \right] - 0,04 \times \left(1 - \frac{S - 5}{45} \right)$$

$$VA = [0,11852 - 0,05478 \times \ln(TO)]^2$$

Burada,

SY: Sermaye yükümlülüğü

TO: Temerrüt olasılığı

THK: Temerrüt halinde kayıp oranı

THRT: Temerrüt halinde risk tutarı

V: Vade

R: Korelasyon katsayısı

S: Konsolide yıllık satış tutarı

VA: Vade katsayısı

Φ : Standart normal dağılıma ilişkin birikimli dağılım fonksiyonu

Φ^{-1} : Standart normal dağılıma ilişkin birikimli dağılım fonksiyonunun tersini ifade etmektedir.

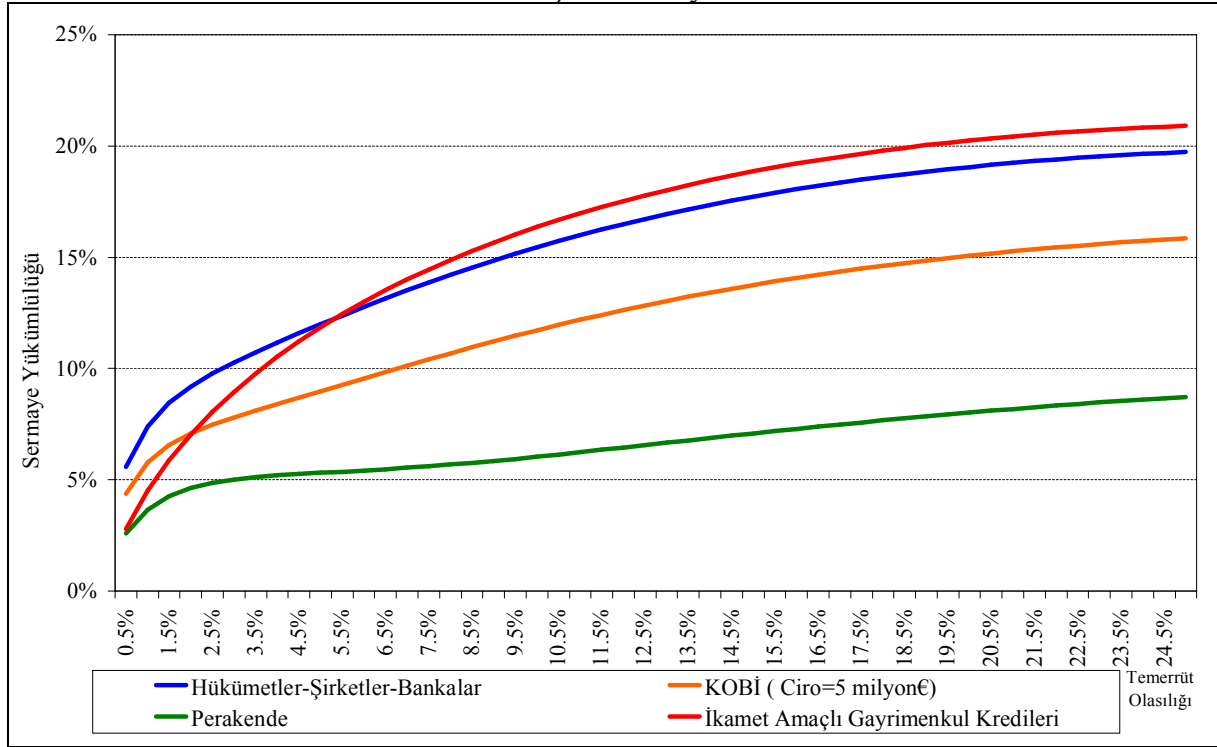
Perakende portföyde sınıflandırılan KOBİ kredileri için kullanılacak formül de aşağıda yer almaktadır.

$$SY = THRT \times \left[THK \times \Phi \left(\frac{1}{\sqrt{1-R}} \times \Phi^{-1}(TO) + \frac{\sqrt{R}}{\sqrt{1-R}} \times \Phi^{-1}(\%99,9) \right) - TO \times THK \right]$$

$$R = 0,03 \times \frac{1 - e^{-35 \times TO}}{1 - e^{-35}} + 0,16 \times \left[1 - \frac{1 - e^{-35 \times TO}}{1 - e^{-35}} \right]$$

Formülden de görüleceği üzere, İDD yaklaşımlarında sermaye yükümlülüğünün hesaplanması diğer yaklaşımlara göre daha karmaşıktır ve bu hesaplamalar farklı girdi parametrelerine ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca İDD yaklaşımlarında sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında, farklı portföyler için farklı formüller kullanılmaktadır. Örneğin, TİDD yaklaşımında, diğer parametreler aynı iken, TO parametresindeki farklılaşmanın sermaye yükümlülüğüne etkisi portföyler bazında Grafik 3'te yer almaktadır. Grafikte her bir portföyde yer alan kredilere ilişkin risk azaltım tekniği olmadığı ve kredilerin vadesinin 1 yıl olduğu varsayılmıştır.

Grafik 3: Farklı Temerrüt Olasılıkları İçin Sermaye Yükümlülükleri

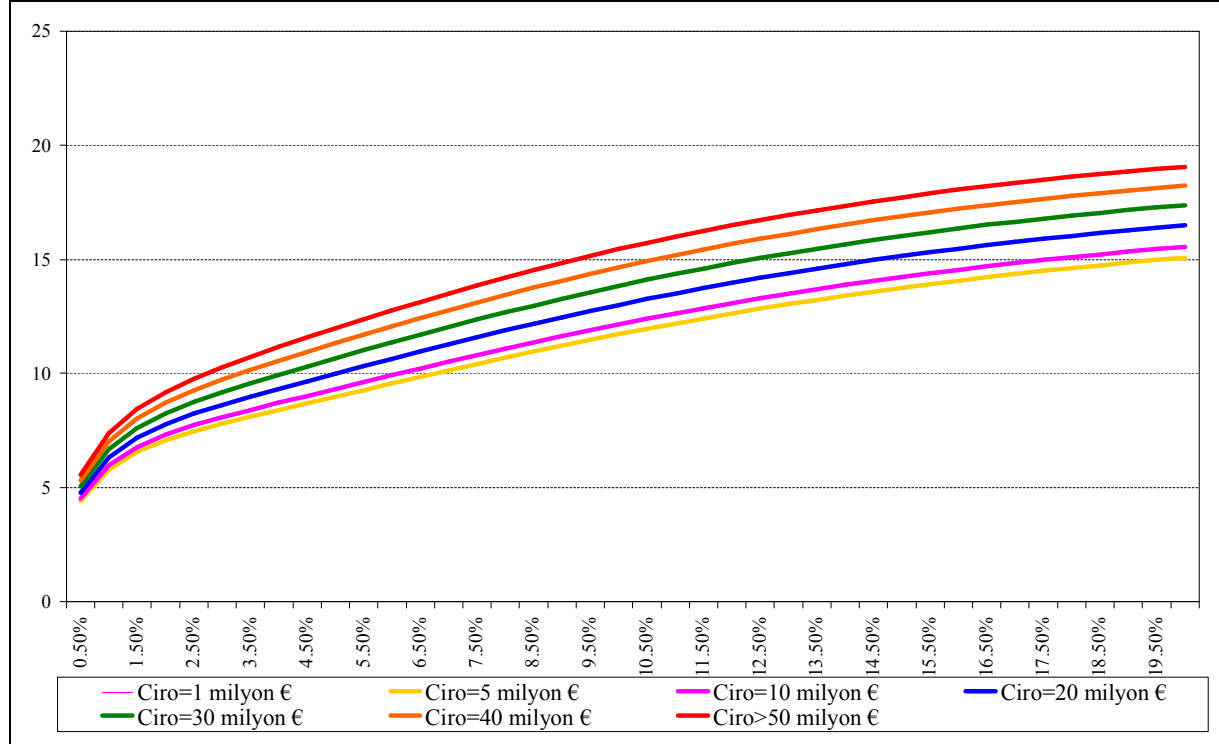

Basel-I kapsamında en yüksek sermaye yükümlülüğü %8 ve SA'da %12 olurken³⁸, grafikten de görüleceği üzere TİDDY'de bu yükümlülükler daha yüksek olabilmektedir. Örneğin şirket kredileri için, %10'luk bir temerrüt olasılığına sahip kredi için hesaplanan sermaye yükümlülüğü Basel-I'e göre hesaplanan oranın 1,47 katı olmaktadır.

Diğer taraftan kurumsal portföyde yer alan KOBİ kredileri için önem arz eden bir diğer unsur da şirket cirosudur. Basel Komitesi, düzenlediği sayısal etki çalışmaları sonucu elde ettiği istatistiklerden hareketle, kurumsal portföyde yer alan KOBİ kredileri için kullanılacak risk ağırlığı formülünü, şirket cirosu arttıkça sermaye yükümlülüğünün artması sonucunu doğuracak şekilde belirlemiştir. Bu çerçevede, cirosu 5 milyon €'dan az olan KOBİ'ler görece olarak en düşük sermaye yükümlülüklerine tabi olurken, şirket cirosu arttıkça sermaye yükümlülükleri de artmaktadır. Söz konusu krediler için farklı temerrüt olasılıklarına göre hesaplanan sermaye yükümlükleri Grafik 4'te yer almaktadır.

³⁸ Risk ağırlığı %150 olan bir kredi için sermaye yükümlülüğü %150 x %8 = %12'dir.

Grafik 4: Farklı Ciro Tutarları İçin Sermaye Yükümlülükleri (Kredi Tutarına Oranla-%)

D- KREDİ RİSKİ AZALTIM TEKNİKLERİNİN DİKKATE ALINMASI

Basel-II'de kredi riski azaltım tekniklerinin nasıl dikkate alındığına değinmeden önce, mevcut bankacılık mevzuatımızda dikkate alınan teminat ve garantilere yer verilmesinde fayda vardır. Mevcut mevzuat çerçevesinde teminat ve garantilerin dikkate alınması ilk olarak donuk alacaklar için özel karşılık yükümlülüklerinin, ikinci aşamada ise sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında ortaya çıkmaktadır.

Donuk alacaklar için özel karşılıkların hesaplanmasında, teminat türleri, mevzuatta belirtilen dört grup içerisinde sınıflandırılmakta ve her grup için belirlenen dikkate alınma oranları çerçevesinde hesaplamalara dahil edilmektedir. Karşılık mevzuatında dikkate alınan teminatlar ve dikkate alınma oranları Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10: Karşılık Mevzuatında Dikkate Alınan Teminatlar ve Garantiler

TEMİNAT GRUPLARI	TEMİNAT TÜRLERİ	DİKKATE ALINMA ORANI
I. GRUP	Nakit ve mevduat	%100
	Hazine, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca veya bunların kefaletiyle ihraç edilen bono ve tahviller	
	OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler	
	Avrupa Merkez Bankasınca ya da bu Bankanın kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler	
II. GRUP	Altın ve diğer kıymetli madenler	%75
	Borsaya kote edilmiş hisse senetleri	
	Varlığa dayalı menkul kıymetler	
	Özel sektör tahvilleri	
	Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların kendi kredi sınırları dahilinde verecekleri kefaletler ve teminat mektupları	
	OECD ülkelerinde faaliyet gösteren bankaların garantileri	
	OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaletleri,	
	Avrupa Merkez Bankasınca verilecek garanti ve kefaletler	
	Kredi riskine karşı koruma sağlayan kredi türev anlaşmaları	
	Firmaların kamu kurumları nezdindeki doğmuş istihkak alacaklarının temliki veya rehni	
	Paraya tahvili kolay menkul kıymetler ile emtiayı temsil eden kıymetli evrak, piyasa değerini aşmayan tutarda rehinli her türlü emtia ile menkuller	
	Ekspertiz kıymeti yeterli olmak kaydıyla, tapulu gayrimenkullerin ipotekleri ile tahsisli araziler üzerine yapılan gayrimenkullerin ipotekleri	
Müşterilerden alınan gerçek kambiyo senetleri		
III. GRUP	Ticari işletme rehni	%50
	İhracat vesaiki	
	Taşıt rehni	
	Uçak veya gemi ipotegi	
	Kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletleri	
	Müşterilerden alınan diğer senetler	
IV. GRUP	İlk üç grup dışında kalan teminat türleri	%25

Kaynak: Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik

Temel olarak Basel-I'de yer alan ilkelere dayanan sermaye yeterliliği mevzuatımızda dikkate alınan teminat ve garantilerin kapsamı ise daha dardır. Sermaye yeterliliği hesaplamalarında dikkate alınan teminatlar ve tabi oldukları risk ağırlıkları Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 10 ve Tablo 11'in karşılaştırılmasından da görüleceği üzere, sermaye yeterliliği hesaplamalarında dikkate alınan teminat ve garantilerin kapsamı, karşılık mevzuatındakilerden daha dardır ve dikkate alınma oranları ile risk ağırlıkları da iki mevzuat arasında farklılık arz etmektedir. Örneğin, müşterilerden alınan çek ve senetler karşılık mevzuatında ikinci grup teminatlar arasında sayılmakta ve %75 oranında dikkate alınmakta (%75 oranında risk azaltımı sağlamakta) iken, sermaye yeterliliği mevzuatında bu kıymetlerin risk azaltıcı etkisi olmamaktadır (dolayısıyla sadece bu kıymetler ile teminatlandırılmış bir kredi %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır). Benzer şekilde, karşılık mevzuatında ikinci grupta yer alan ve %75 dikkate alınma oranına tabi olan gayrimenkul ipotekleri, sermaye

yeterliliği mevzuatında önemli bir risk azaltım unsuru olarak dikkate alınmakta ve ipotek karşılığı kullanılan krediler %50 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.

Tablo 11: Mevcut Sermaye Yeterliliği Mevzuatında Dikkate Alınan Teminat ve Garantiler

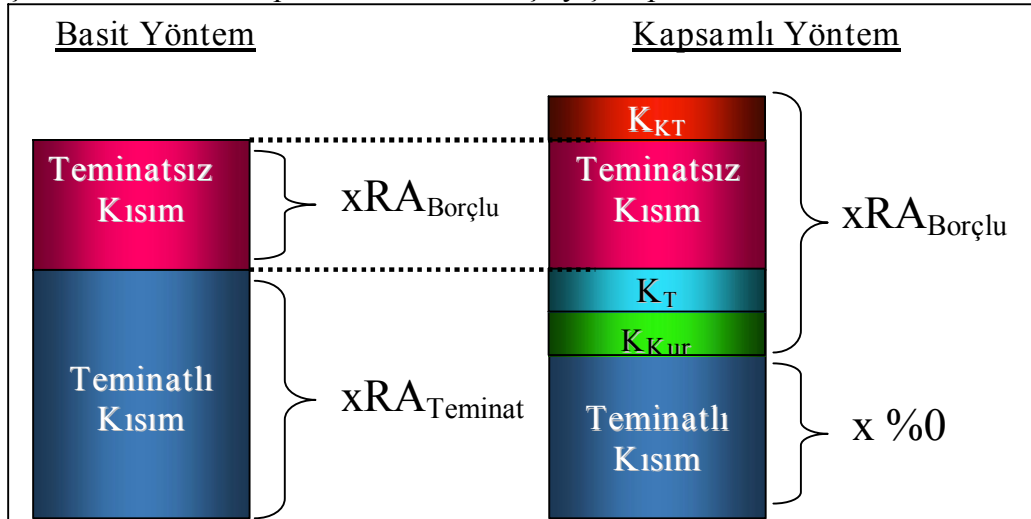
TEMİNAT VE GARANTİ TÜRLERİ	RİSK AĞIRLIĞI
Nakit	%0
Hazine kefaleti	
OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler	
Hazinece veya Hazinesin kefaletiyle çıkarılan menkul kıymetler	
OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaleti	
OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler	
Bankaların kendi ihraç ettikleri menkul kıymetler (yatırım fonu katılma belgeleri hariç)	
Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların mukabil kefaletleri	
OECD ülkeleri bankalarının mukabil kefaletleri	%20
OECD ülkeleri bankalarınca veya bu bankaların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler	
Risk bazlı sermaye yükümlülüğü dahil olmak üzere koruyucu denetim ve düzenlemelere tabi olan OECD ülkeleri sermaye piyasası aracı kurumlarına verilen veya bu aracı kurumların kefaleti veya garantisi	
İkamet amacıyla kullanılan gayrimenkullerin birinci derece ipoteği	%50
Belediye sınırları dahilindeki tapulu arsa ve araziler ile gayrimenkullerin birinci derece ipoteği	
Bu gayrimenkuller üzerine 2 veya 3. dereceden tesis edilmiş ipotekler (banka tarafından tesis edilen ipotek tutarı, bankanın ipotek derecesinden önde gelen ipotek ve boş ipotek değerleri toplamı ile gayrimenkullerin rayiç değeri arasındaki farkı aşmamak kaydıyla)	
<i>Bilgi İçin: Yönetmelikte yer verilmeyen diğer teminat ve garantilerin herhangi bir risk azaltıcı etkisi olmamaktadır. Dolayısıyla sadece bu tür teminat veya garantiler ile korunan krediler %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Söz konusu teminat ve garantilere ilişkin örnekler şunlardır:</i> <ul style="list-style-type: none">✓ Özel sektör tahvilleri,✓ Firmaların kamu kurumları nezdindeki doğmuş istihkak alacaklarının temlik veya rehni,✓ Paraya tahvili kolay menkul kıymetler ile emtiayı temsil eden kıymetli evrak, piyasa değerini aşmayan tutarda rehinli her türlü emtia ile menkuller,✓ Müşterilerden alınan gerçek kambiyo senetleri,✓ Ticari işletme rehni,✓ İhracat vesaiki,✓ Taşıt rehni,✓ Uçak veya gemi ipoteği,✓ Kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletleri,✓ Müşterilerden alınan diğer senetler.	%100

Kaynak: Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik

Basel-II'de risk azaltım tekniklerinin dikkate alınması ise temel olarak üç farklı yöntemden birisi kullanılarak yapılmaktadır. Bunlar Basit ve Kapsamlı Yöntemler ile THK oranlarının bankalar tarafından hesaplanması yöntemidir. Ayrıca Kapsamlı Yöntemde kullanılacak kesinti oranlarının bankalar tarafından hesaplanması veya Basel Komitesi tarafından verilen standart kesinti oranlarının kullanılması mümkündür.

Basit Yöntemde riskler teminatlı ve teminatsız kısım olarak ikiye ayrılmakta, teminatlı kısımlar teminatlara ilişkin risk ağırlıkları ile çarpılırken, teminatsız kısımlar borçlunun tabi olduğu risk ağırlığı ile çarpılmaktadır. Kapsamlı yöntemde riskler ve bu riskler karşılığında alınan teminatlar, her iki tutarın da zaman içerisinde değişebilirliğine bağlı olarak artırılmakta/azaltılmakta, elde edilen iki tutarın farkı ise karşı tarafın risk ağırlığı ile çarpılmaktadır. Bu çerçevede öncelikle karşı tarafa ilişkin riskler uygun kesintiler (K_{KT}) vasıtasıyla artırılmakta, alınan teminatlar uygun kesintiler (K_T) vasıtasıyla azaltılmakta ve daha sonra artırılmış risk ile azaltılmış teminat tutarı arasındaki fark karşı tarafın risk ağırlığı ile çarpılmaktadır. Kapsamlı yöntemde, risk ile teminatın ayrı para cinslerinden olması durumunda ek bir kesinti (K_{Kur}) de uygulanmaktadır. Uygulanacak kesintiler Basel Komitesince önerilen oranlarda³⁹ uygulanabileceği gibi, bunların bankalar tarafından tarihsel veriler kullanılarak tahmin edilmesi veya bankanın risk ölçüm modellerinden elde edilmesi de mümkün olmaktadır. Basit ve kapsamlı yöntemlerin işleyiş mekanizması Şekil 4'te yer almaktadır.

Şekil 4: Basit ve Kapsamlı Yöntemin İşleyiş Yapısı

Kredi riski azaltım tekniklerinin dikkate alınması açısından en gelişmiş yöntem sadece GİDD yaklaşımını kullanma izni alan bankalar için mümkündür. Bu yöntemde bankalar çeşitli gruplar itibarıyla, temerrüde düşen krediler için kayıp oranlarını (THK) kendileri tahmin etmekte ve bu oranları ilgili risk ağırlığı fonksiyonuna dahil etmektedirler.

Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi Basel-II'de bankalar tarafından kullanılan ölçüm yaklaşımının gelişmişlik seviyesi arttıkça, bu ölçümlerde banka tahminlerine daha çok yer verilmekte ve aynı zamanda bankalarca dikkate alınabilecek risk azaltım tekniklerinin kapsamı genişlemekte, ancak aynı zamanda risk yönetimi uygulamalarına ilişkin daha sıkı kurallar getirilmektedir. Bu çerçevede farklı ölçüm yaklaşımını kullanan bankaların risk azaltıcı unsur olarak dikkate alabilecekleri kıymetler Tablo 12'de yer almaktadır. Basel-II'de, Tablo 12'de yer alan kıymetlerin yanında bazı durumlarda daha farklı teminatların da dikkate alınabilmesi denetim otoriteleri tercihinin bırakılan hususlardandır. Bu çerçevede takipteki alacaklar ile %150 risk ağırlığı uygulanacak kıymetler için, 3 yıllık bir geçiş süresi boyunca, ilave teminat türlerinin de risk azaltıcı unsurlar olarak dikkate alınabilmesi mümkündür⁴⁰.

³⁹ Bkz. BCBS (2004) paragraf 151.

⁴⁰ Bkz. BCBS (2004) dipnot 27.

Tablo 12: Farklı Ölçüm Yaklaşımları İçin Dikkate Alınabilecek Teminatlar

	BSY	SY	TİDDY	GİDDY
Basit Yöntem	<ul style="list-style-type: none"> Nakit, mevduat sertifikası, vb. Altın Hükümetlerce (ve Merkez Bankalarınca) veya Benzer Şekilde Değerlendirilen Kamu Kurumlarınca İhraç Edilen ve 4 ve Üzeri Derecelendirme Notuna Sahip Borçlanmayı Temsil Eden Menkul Kıymetler Temel Bir Endekse Dahil Hisse Senetleri Belli Şartları Taşıyan Yatırım Fonları 	<ul style="list-style-type: none"> Nakit, mevduat sertifikası, vb. Altın Borçlanmayı Temsil Eden Menkul Kıymetler <ul style="list-style-type: none"> İyi Derece Almış Derecelendirilmemiş (Belli şartlar dahilinde) Temel Bir Endekse Dahil Hisse Senetleri Belli Şartları Taşıyan Yatırım Fonları 		
Kapsamlı Yöntem		<ul style="list-style-type: none"> Basit Yöntemde Kabul Edilen Teminatlar Endekse Dahil Olmayan Borsaya Kote Olmuş Hisse Senetleri Endekse Dahil Olmayan Borsaya Kote Olmuş Hisse Senetlerini İçeren Yatırım Fonları 	<ul style="list-style-type: none"> Basit Yöntemde Kabul Edilen Teminatlar Endekse Dahil Olmayan Borsaya Kote Olmuş Hisse Senetleri Endekse Dahil Olmayan Borsaya Kote Olmuş Hisse Senetlerini İçeren Yatırım Fonları Ticari Amaçlı Gayrimenkul İkamet Amaçlı Gayrimenkul Alacaklar Diğer Fiziksel Teminatlar 	
Banka Tahminlerine Dayanan THK Oranlarının Kullanılması				<ul style="list-style-type: none"> Bu kısımda dikkate alınabilecek teminatlara ilişkin herhangi bir sınırlama yoktur

Kaynak: BCBS, 2004.

Tablo 12'den de görüldüğü üzere, Basel-II'de dikkate alınan teminat türlerinin derecelendirme notu kriteri çerçevesinde belirlenmesi, ülkemiz özelinde ve genelde gelişmekte olan ülkelerde, Basel-I'de dikkate alınan bazı teminatların artık dikkate alınmaması sonucunu doğurmaktadır. Çünkü SY'de tahvil ve bonoların dikkate alınabilmesi için, hükümet ve merkez bankalarınca ihraç edilenlerin en az BB-, diğer kesimlerce ihraç edilenlerin ise en az BBB- notuna sahip olması gerekmektedir. Ayrıca gayrimenkul ipotekleri SY kapsamında dikkate alınmamakta⁴¹, ancak İDD yaklaşımlarında dikkate alınabilmektedir. Teminatlara ilişkin bu kısıtlamalara karşın, Basel-II'de bazı yeni teminat türleri de kapsama alınmıştır. Bu kapsamda değerlendirilebilecek en önemli teminatlar hisse senetleri ve yatırım fonlarıdır. Ancak her iki durumda da ülkemizde yaygın olarak kullanılan ve Basel-I'de dikkate alınmayan pek çok teminat türüne SY'de de yer verilmemiştir. Bu teminatların dikkate alınabilmesi ancak İDD yaklaşımlarında mümkün olmaktadır. Dikkate alınabilecek teminat türlerinin belirlenmesi konusunda Basel-II'de ülke denetim otoritelerine ulusal tercih kullanma imkanının verilmemiş olması da bu konuda herhangi bir esnekliğe yer verilmediğini göstermektedir.

Kredi riski azaltımı için teminatların yanında dikkate alınabilecek bir diğer unsur da krediler ve diğer alacaklar için alınan garantilerdir. Garantiler BSY'de Basit Yöntem çerçevesinde dikkate alınırken, SY'de ise Basit Yöntem çerçevesinde dikkate alınmakta ancak kur uyumsuzluğu durumunda garantili kısım kur kesintisi aracılığıyla azaltılmaktadır. İDD yaklaşımlarında ise garantiler, risk ağırlığı fonksiyonuna dahil edilen TO veya THK oranlarını değiştirmektedir. Bunun yanında risk ölçüm yaklaşımları arasında, kabul edilen garantörlerin kapsamı da farklılık göstermektedir. Bu çerçevede, BSY'de hükümetler ve merkez bankaları, kamu kurumları ve %20'den daha düşük bir risk ağırlığına tabi olan diğer taraflar; SY'de hükümetler ve merkez bankaları, kamu kurumları, bankalar ve menkul kıymet şirketleri ile A- veya daha iyi bir derecelendirme notu bulunan diğer taraflar; TİDD yaklaşımında SY'dekilere ilave olarak, banka tarafından verilen derecelendirme notu A- veya daha iyi bir dereceye karşılık gelen tarafların garantileri dikkate alınabilmektedir. GİDD yaklaşımında kabul edilen garantörlere ilişkin herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.

Her durumda, garantilerin dikkate alınabilmesi için, garantiler sonrası hesaplanan sermaye yükümlülüğünün garantiler dikkate alınmadan hesaplanan sermaye yükümlülüğünden daha düşük olması gerekmektedir. Aksi halde garantiler dikkate alınmayacaktır. Ayrıca münferit krediler veya kredi portföyleri için alınan kredi türevleri de risk azaltım aracı olarak SY ve İDD yaklaşımlarında dikkate alınabilmekte ve garantiler ile aynı şekilde hesaplamalara dahil edilmektedir.

Son olarak, kredi riski azaltım teknikleri arasında dikkate alınabilecek bir diğer işlem de bilanço içi netleşme anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalar ile bankalar herhangi bir taraftan olan alacakları (krediler) ile borçlarını (mevduat) netleştirmek suretiyle hesaplamalara dahil etmektedirler. Bu anlaşmalar SY ve İDD yaklaşımlarında dikkate alınabilmektedir. Anlaşmaların dikkate alınması SY'de Kapsamlı Yöntem çerçevesinde olurken, İDD yaklaşımlarında ise bu anlaşmalar THRT tutarlarını değiştirmektedir.

⁴¹ SY'de gayrimenkul ipotekleri bir teminat olarak dikkate alınmamakta, ancak belirli kriterleri sağlayan krediler gayrimenkul kredileri olarak değerlendirilebilmektedir (Bkz. BCBS, 2004, paragraf 72-74).

4. BASEL-II'NİN KOBİ KREDİLERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ

Bu bölümde Basel-II'nin KOBİ kredilerine muhtemel etkileri bankalar ve KOBİ'ler açısından ele alınacaktır.

A- BANKALAR AÇISINDAN⁴²

i-) Sermaye Yükümlülüğü

Basel-II'nin KOBİ kredilerine etkileri açısından bankaları doğrudan etkileyecek en önemli husus hiç şüphesiz bu kredilere ilişkin sermaye yükümlülüklerindeki değişikliklerdir. Daha önceki bölümlerde detaylı olarak ifade edildiği gibi KOBİ kredilerinin tabi olduğu risk ağırlıkları Basel-II'de önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Herhangi bir teminat ya da garantinin bulunmadığı durumda, SY'de perakende nitelikli krediler %75 standart risk ağırlığına, kurumsal nitelikli KOBİ kredileri ise derecelendirme notuna bağlı olarak %0-%150 aralığında değişen risk ağırlıklarına tabi tutulurken, İDD yaklaşımlarında bu risk ağırlıkları bankalar tarafından KOBİ'lere verilen derecelendirme notları dikkate alınarak belirlenmektedir. Ayrıca Basel-I'den farklı olarak Basel-II'de KOBİ kredileri ile büyük ölçekli firma kredileri farklı hükümlere tabi tutulabilmektedir.

Bahsi geçen değişiklikler, *herhangi bir teminat ya da garantinin bulunmadığı* KOBİ kredilerinin mevcut mevzuat kapsamında tabi oldukları %100 standart risk ağırlığı ile kıyaslandığında, SY'de KOBİ'lere yönelik bir iyileştirmenin olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü mevcutta %100 olan risk ağırlığı perakende nitelikli KOBİ kredilerinde %75'e düşmektedir. Kurumsal nitelikli KOBİ kredilerinde ise derecelendirilmemiş KOBİ'ler %100 risk ağırlığına tabi tutulmaya devam edilmektedir. Ayrıca bağımsız kredi değerlendirme kuruluşlarınca verilen notları A- veya daha yüksek olan KOBİ'ler %100'den daha düşük bir risk ağırlığına tabi tutulabilmektedir. Bunlara ilave olarak, büyük ölçekli firmaların derecelendirme notlarının düşük olması durumunda, KOBİ kredilerinin perakende portföye dahil edilebilmesine karşın büyük ölçekli firmalara kullanılan kredilerin bu portföye dahil edilememesi hususu dikkate alındığında, KOBİ'lerin büyük ölçekli firmalar ile kıyaslandığında da daha düşük sermaye yükümlülüklerine tabi olduğu görülmektedir. Dolayısıyla SA yaklaşımında KOBİ'ler hem mevcut mevzuat ile hem de büyük ölçekli şirketlerin SA yaklaşımındaki konumları ile kıyaslandığında görece olarak avantajlı konumda bulunmaktadır. Ancak Basel-II'de kabul edilen teminatların mevcut mevzuattan farklılık arz etmesi sebebiyle, belli durumlarda hem KOBİ hem de büyük ölçekli firma kredilerinde sermaye yükümlülüklerinde artış olması muhtemeldir.

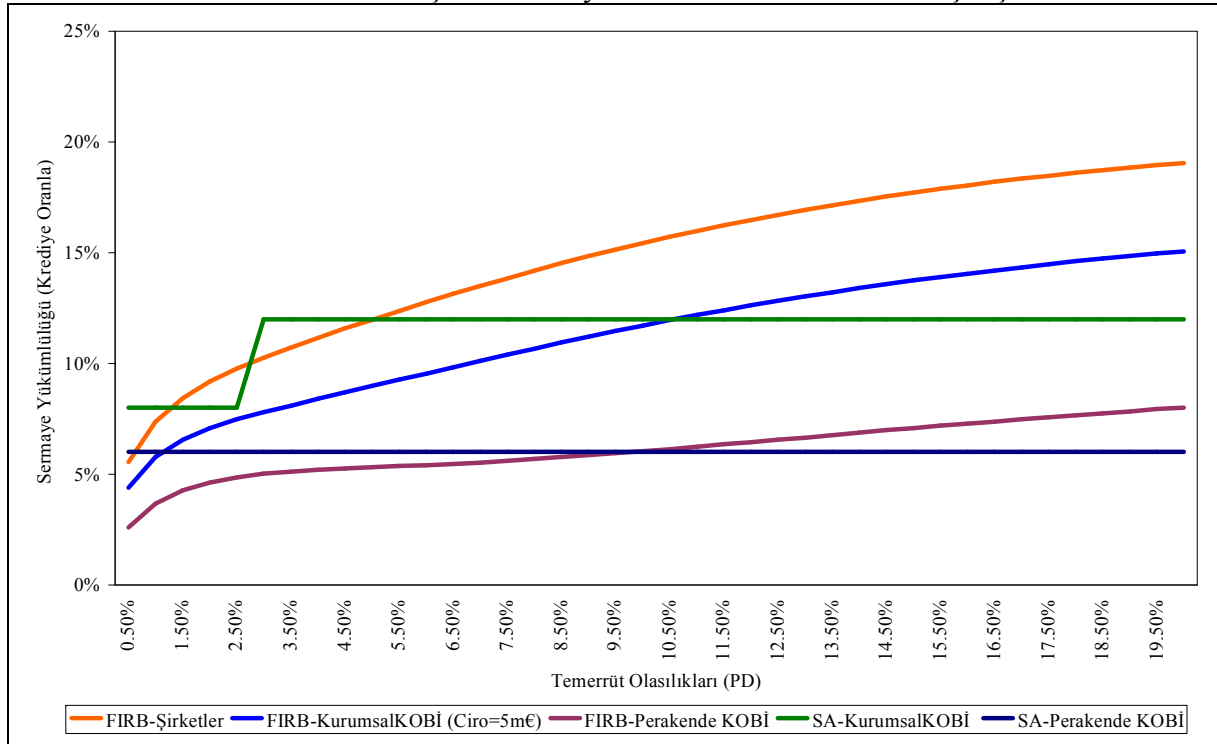
İDD yaklaşımlarında ise KOBİ kredilerinin perakende portföyde sınıflandırılabilmesi avantajı mevcuttur. Buna ilave olarak kurumsal portföyde sınıflandırılan kurumsal nitelikli KOBİ kredileri, aynı portföyde yer alan büyük ölçekli firma kredilerine göre de daha avantajlı konumdadır. İDD yaklaşımlarında kurumsal KOBİ kredileri için kullanılan risk ağırlığı formülünde firma cirosunun 50 milyon €'dan az olduğu durumda sermaye yükümlülükleri

⁴² Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz. Ade, 2003; Caruana, 2003; Centre for European Policy Studies, 2005; Lob, 2004; Munsch, 2002; Taistra, 2002a; Taistra, 2002b; Taistra, 2004; Tiskens, 2002; Tiskens, 2003a; Tiskens ve Taistra, 2001; Uz vd., 2004; Yüksel, 2005; McDonough, 2002; Saurina ve Trucharte, 2003; PricewaterhouseCoopers, 2004; Schäfer, 2003.

daha düşük hesaplanmaktadır⁴³. Dolayısıyla İDD yaklaşımlarında da KOBİ'lerin büyük ölçekli firma kredilerine kıyasla avantajlı konumları devam etmektedir. Ancak İDD yaklaşımlarında KOBİ kredilerinin tabi olacağı risk ağırlıkları, bankalarca verilen derecelendirme notlarına bağlı olup, mevcut mevzuatta yer alan %100'den düşük veya yüksek olabilmektedir.

SY ve İDD yaklaşımlarında KOBİ kredilerinin tabi olduğu sermaye yükümlülükleri Grafik 5'te karşılaştırılmaktadır. Grafikte sermaye yükümlülüğünün %8'in üzerinde gerçekleştiği temerrüt olasılıkları mevcut mevzuata göre daha dezavantajlı olunan durumları içermektedir.

Grafik 5: KOBİ Kredilerine İlişkin Sermaye Yükümlülüklerinin Karşılaştırılması

Basel-II'nin bankaların sermaye yükümlülükleri üzerindeki muhtemel etkilerinin değerlendirilmesinde kullanılabilecek en önemli istatistiki bilgiler sayısal etki çalışmaları neticesinde elde edilen sonuçlardır. Basel Komitesi tarafından gerçekleştirilen en son ve en kapsamlı çalışma olan 3. Sayısal Etki Çalışması sonuçlarına göre (bkz. Tablo 13), kurumsal portföye ilişkin sermaye yükümlülüklerinde (gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren firmaların yüksek derecelendirme notlarına bağlı olarak) azalışlar, perakende portföyde de düşük risk ağırlıkları sebebiyle kurumsal portföyden daha fazla seviyede azalışlar olduğu görülmektedir. Her iki portföy içerisinde de yer alan KOBİ kredilerinde de, bu portföylere paralel olarak genelde azalışlar olduğu görülmektedir. Bu sonuçların değerlendirilmesinde, verilerin birden fazla ülkenin toplulaştırılmış sonuçları olduğu ve genelde gelişmiş ülkeleri kapsadığı unutulmamalıdır. Aynı çalışma sonuçları çerçevesinde AB üyesi ülkelerin bankalarının kullandıkları KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerinin mevcut duruma göre nasıl değiştiği Grafik 6'da verilmektedir. Bu sonuçlarda da kurumsal nitelikli KOBİ kredilerinin SY'de bazı ülkeler için sermaye yükümlülüklerinin artmasına sebep olduğu, bunun dışındaki tüm durumlarda ise sermaye yükümlülüklerinin azaldığı görülmektedir.

⁴³ Farklı ciro seviyeleri için İDD yaklaşımları sermaye yükümlülükleri Grafik 4'te yer almaktadır.

Dolayısıyla hemen hemen tüm gelişmiş ülkelerde ve pek çok gelişmekte olan ülkede Basel-II'nin KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerini düşürmesi ve bu sebeple perakende kredilerin artması beklenmektedir.

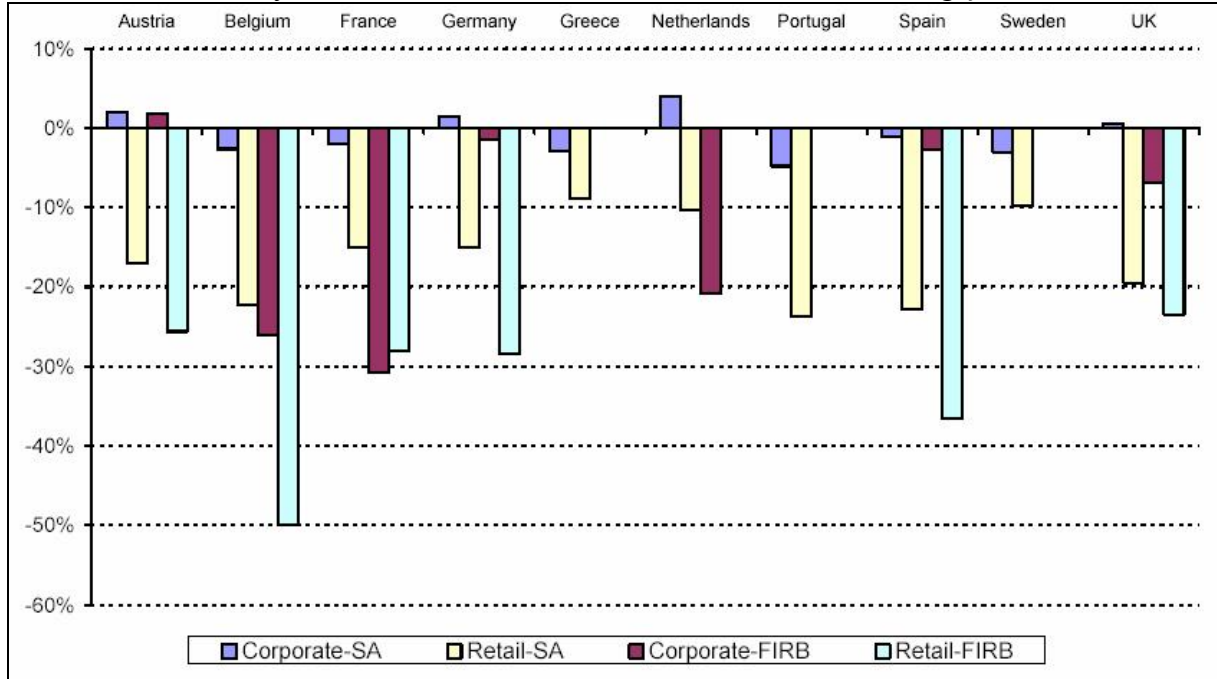
Tablo 13: 3. Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Sermaye Yükümlülüklerinde Mevcut Duruma Göre Değişmeler

		BANKA GRUPLARI*	PORTFÖY			
			Büyük Ölçekli Şirketler	Perakende (KOBİ hariç)	KOBİ (Kurumsal ve Perakende)	Tüm Portföyler
SY	G-10 Ülkeleri	1. Grup	1%	-5%	-1%	0%
		2. Grup	-1%	-10%	-2%	-11%
	AB Ülkeleri	1. Grup	-1%	-5%	-2%	-3%
		2. Grup	-1%	-7%	-2%	-11%
	Diğer Ülkeler	1. ve 2. Grup	0%	-4%	-1%	2%
TİDDY	G-10 Ülkeleri	1. Grup	-2%	-9%	-2%	-7%
		2. Grup	-4%	-17%	-4%	-27%
	AB Ülkeleri	1. Grup	-5%	-9%	-3%	-13%
		2. Grup	-5%	-18%	-5%	-27%
	Diğer Ülkeler	1. ve 2. Grup	-1%	-8%	1%	-3%
GİDDY	G-10 Ülkeleri	1. Grup	-4%	-9%	-3%	-13%
	AB Ülkeleri	1. Grup	-4%	-9%	-4%	-15%

Kaynak: BCBS, 2003.

* 1. Grup bankalar ana sermayesi 3 milyar Euro'dan fazla ve uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalardan, 2. Grup bankalar ise daha küçük veya belli faaliyetlerde uzmanlaşmış bankalardan oluşmaktadır.

Grafik 6: 3. Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre AB Ülkeleri Bankalarında KOBİ Kredilerinin Sermaye Yükümlülüklerinde Mevcut Duruma Göre Değişmeler

Kaynak: PricewaterhouseCoopers, 2004.

BDDK tarafından ülkemiz bankaları için gerçekleştirilen QIS-TR çalışması sonuçları⁴⁴ incelendiğinde aşağıdaki verilere ulaşılmaktadır:

⁴⁴ BDDK, 2004a.

- KOBİ'lere kullandırılan nakdi kredilerin ortalama risk ağırlıkları:
 - ✓ Mevcut mevzuat çerçevesinde %66 (100 YTL'lik bir kredi için 5,28YTL'lik sermaye yükümlülüğüne karşılık gelmektedir),
 - ✓ SY'de %83 (100 YTL'lik bir kredi için 6,64YTL'lik sermaye yükümlülüğüne karşılık gelmektedir) olarak gerçekleşmiştir.
- KOBİ kredilerinin toplam sermaye yükümlülüğü içerisindeki payları:
 - ✓ Mevcut mevzuat çerçevesinde yapılan hesaplamalarda %14,4,
 - ✓ SY'de %10,8 olarak gerçekleşmiştir.
- SY'de, KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüğünde %18'lik bir artış olmaktadır. Bu artış temel olarak Basel-II'de dikkate alınan teminat ve garantilerin Basel-I'e göre farklı olmasından ve belirli bilanço dışı işlemler için uygulanan krediye dönüşüm oranlarının Basel-II'de değişmiş olmasından kaynaklanmaktadır.
- KOBİ kredileri toplamında %10'luk bir artış olması durumunda:
 - ✓ Mevcut mevzuat çerçevesinde hesaplanan sermaye yeterliliği oranında 0,5 puanlık,
 - ✓ SY kapsamında hesaplanan sermaye yeterliliği oranında 0,2 puanlık bir düşüş olmaktadır.

Dolayısıyla sayısal etki çalışmaları çalışmaları sonuçları, ülkemiz bankaları için KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerinde artışlar olabileceğini göstermektedir. Ancak bu sonuçların değerlendirilmesinde, sayısal etki çalışmasına katılan bankaların Basel-II'de kabul edilen bazı teminatlara ilişkin verileri sağlıklı olarak elde edemediği ve bu gibi durumlarda, ihtiyatlılık gereği, ilgili kredileri teminatsız olarak kabul ettiği hususu da dikkate alınmalıdır (BDDK, 2004a). Ayrıca Basel-II'nin henüz uygulanmadığı bir tarihte oluşturulan portföylere ilişkin sonuçları yansıtmakta olup, ileride Basel-II'nin uygulamaya girmesi ile birlikte bankaların portföy tercihlerinde ve teminat yönetimlerinde ortaya çıkabilecek yaklaşım değişimleri ve KOBİ'lerin kredilendirilmesinde değişebilecek koşulları dikkate almamaktadır.

ii-) Sermaye Yükümlülüğünün Konjonktürel Değişimi

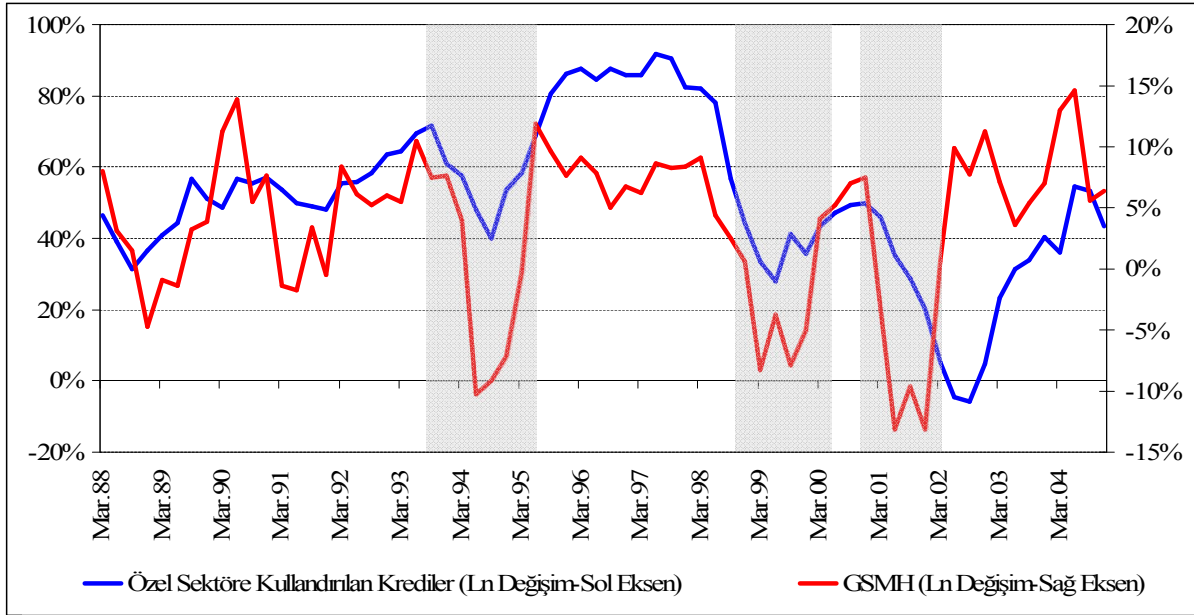
Basel-II'ye ilişkin olarak çeşitli kesimlerce paylaşılan eleştirilerden biri de Basel-II'nin riske duyarlı sermaye yükümlülüğü prensibinin, ekonomide görülen konjonktürel dalgalanmaları artırması ihtimalidir. Bu eleştirinin temelinde, ekonominin daralma dönemlerinde banka müşterilerinin derecelendirme notlarının düşeceği (temerrüt olasılıklarının artacağı), buna bağlı olarak bankaların sermaye yükümlülüklerinin artacağı ve banka sermayesinin veri olarak alındığı durumda, bankaların toplam kredi hacimlerini azaltacağı, ekonominin genişleme dönemlerinde ise bunların tersinin gerçekleşeceği ve nihai olarak bunun da konjonktürel dalgalanmaların boyutlarını artıracığı varsayımı bulunmaktadır.

Konjonktürel etkiler hususu Basel-II ile birlikte yoğun bir şekilde gündeme gelmiş olmakla birlikte kredilendirme faaliyetleri ve sermaye yükümlülükleri açısından yeni bir olgu değildir. Çünkü bankaların Basel-II öncesindeki kredilendirme davranışları ve Basel-I sermaye yükümlülükleri de kendi içinde bazı konjonktürel etkiler barındırmaktadır. Dolayısıyla Basel-II'ye bu konuda yöneltilen eleştirilerin, Basel-II'nin, zaten var olan konjonktürel etkileri artırması ihtimalini kapsadığı varsayılmalıdır.

Halihazırda mevcut konjonktürel etkilerin iki kısımda incelenmesi mümkündür. Bunlar kredi hacminin konjonktürel hareketleri ve Basel-I sermaye yükümlülüklerinin konjonktürel özellikleridir. Kredi hacminin konjonktürel hareketleri ile kasıt, bankaların kullandıkları kredilerin toplamının ekonominin genel durumundan etkilenmesidir. Örneğin,

ülkemiz için GSMH reel büyümesi ile özel sektöre kullanılan toplam kredi hacmindeki değişimin yer aldığı Grafik 7 bu etkiyi açıkça ortaya koymaktadır.

Grafik 7: GSMH ve Özel Sektöre Kullanılan Kredi Hacmindeki Yıllık Değişimler

Kaynak: TCMB ve Kendi Hesaplamalarımız

Not: Kriz Dönemleri Gri Renk İle Gösterilmiştir

Basel-I sermaye yükümlülüğü hesaplamalarının konjonktürel özelliği ise donuk alacaklar için ayrılan karşılıkların hesaplama sürecine dahil edilmesinde ortaya çıkmaktadır. Basel-II'de de korunan bu yaklaşımda, alacaklar için ayrılan özel karşılıklar hem bir zarar niteliği taşıdığından banka sermayesini azaltmakta, hem de alacak tutarları karşılıklar sonrası net değerler üzerinden hesaplamalara dahil edildiğinden, alacak tutarlarını düşürmektedir. Dolayısıyla ekonominin daralma dönemlerinde daha fazla sayıda kredi donuk alacak olarak nitelendirildiğinde, sermaye yükümlülüklerinde herhangi bir değişiklik olmadığı halde, karşılık tutarlarının artması dolayısıyla sermaye yeterliliği oranları düşecektir. Bu da, banka sermayesi veri iken, toplam kredi hacminde daralmaya sebep olabilecektir.

Dolayısıyla Basel-II'nin konjonktürel etkileri olarak, yukarıda bahsedilen iki etki dışındaki unsurlarda dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda Basel-II ile birlikte ortaya çıkabilecek 'ilave' konjonktürel etkiler, temelde Basel-II'nin riske duyarlı bir sermaye yükümlülüğü öngörmesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple Basel-II'de yer alan farklı risk ağırlığı hesaplamalarında, risklilik düzeyindeki⁴⁵ birim değişim için sermaye yükümlülüğündeki değişimin yüksek olması, o hesaplamada konjonktürel etkilerin yüksek olması sonucunu doğuracaktır. Örneğin, SY risk ağırlıkları kesikli bir yapıdadır ve bu yaklaşımda dikkate alınan bağımsız kredi değerlendirme kuruluşlarının verdiği derecelendirme notları konjonktürel etkileri görece olarak daha az barındırmaktadır⁴⁶. Bu sebeple, SY yaklaşımı İDD yaklaşımlarına kıyasla daha az konjonktürel özellikler içermektedir. Benzer şekilde, TİDD yaklaşımı ile GİDD yaklaşımı kıyaslandığında, GİDD yaklaşımının daha fazla konjonktürel

⁴⁵ Örneğin derecelendirme notlarındaki veya temerrüt olasılıklarındaki.

⁴⁶ Bu kurumlarca verilen derecelendirme notları genelde ekonominin daralma ve genişleme dönemlerini birlikte dikkate almaktadır. Bu yapıdaki derecelendirme sistemleri "through-the-cycle" sistemler olarak adlandırılmaktadır.

etkiler içerdiği görülmektedir. Çünkü her iki yaklaşımın da aynı risk ağırlığı fonksiyonunu kullanmasına karşın, TİDD yaklaşımında THK oranları sabit iken GİDD yaklaşımında bu oranlar bankalar tarafından hesaplanmaktadır. Dolayısıyla GİDD yaklaşımında, temerrüt olasılıklarında gözlenen konjonktürel etkilere ilave olarak THK oranlarında gözlenen konjonktürel etkiler de hesaplamalara dahil edilmektedir. Ayrıca hem TİDD hem de GİDD yaklaşımlarında bankalar tarafından kullanılan derecelendirme sistemlerinin özellikleri de bu yaklaşımların ne kadar konjonktürel etkiler içereceğini belirleyen önemli faktörlerdendir.

Sonuç olarak, Basel-II ile birlikte bazı ilave konjonktürel etkilerin ortaya çıkması beklenmektedir ve bu etkiler kullanılan ölçüm yaklaşımlarına göre de değişebilmektedir. Bu konunun bankalar, banka müşterileri ve genel ekonomi için olumsuz sonuçlar doğurmaması hususu ise banka denetim otoriteleri için üzerinde çalışılması gereken önemli politika alanlarından biridir. Literatürde bu tür olumsuz etkilerin sınırlandırılmasına ilişkin olarak bazı alternatif politika önerileri yer almakla birlikte bu konuda uluslararası düzeyde kabul görmüş genel bir yaklaşım henüz oluşmamıştır.

iii-) Kredi Fiyatlaması

Basel-II'nin, bir yandan bankaların kredileri ve diğer alacakları için bulundurulması gerekli olan sermaye tutarını belirlemek suretiyle banka aktifleri üzerinde doğrudan etkiler doğurması, öte yandan ise bankaların diğer bankalardan sağladıkları fonları ve operasyonel giderleri aracılığıyla banka pasiflerine de dolaylı olarak etki etmesi beklenmektedir. Bu sebeple, Basel-II'nin kredi fiyatlamasına etki eden unsurları iki yönlü olacaktır.

Daha önceki kısımlarda incelenen, Basel-II'nin KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerinde ortaya çıkaracağı değişikliklerin, kredi fiyatlarına *aynı oranda* yansımaları beklenmemektedir. Çünkü bir kredinin fiyatını (faiz oranını) belirleyen çok sayıda değişken vardır ve sermaye yükümlülükleri bunlardan sadece biridir. Örneğin kredi fiyatını belirleyen değişkenler ve bu değişkenlere etki eden bazı faktörler izleyen sayfada yer alan Şekil 5'te verilmiştir.

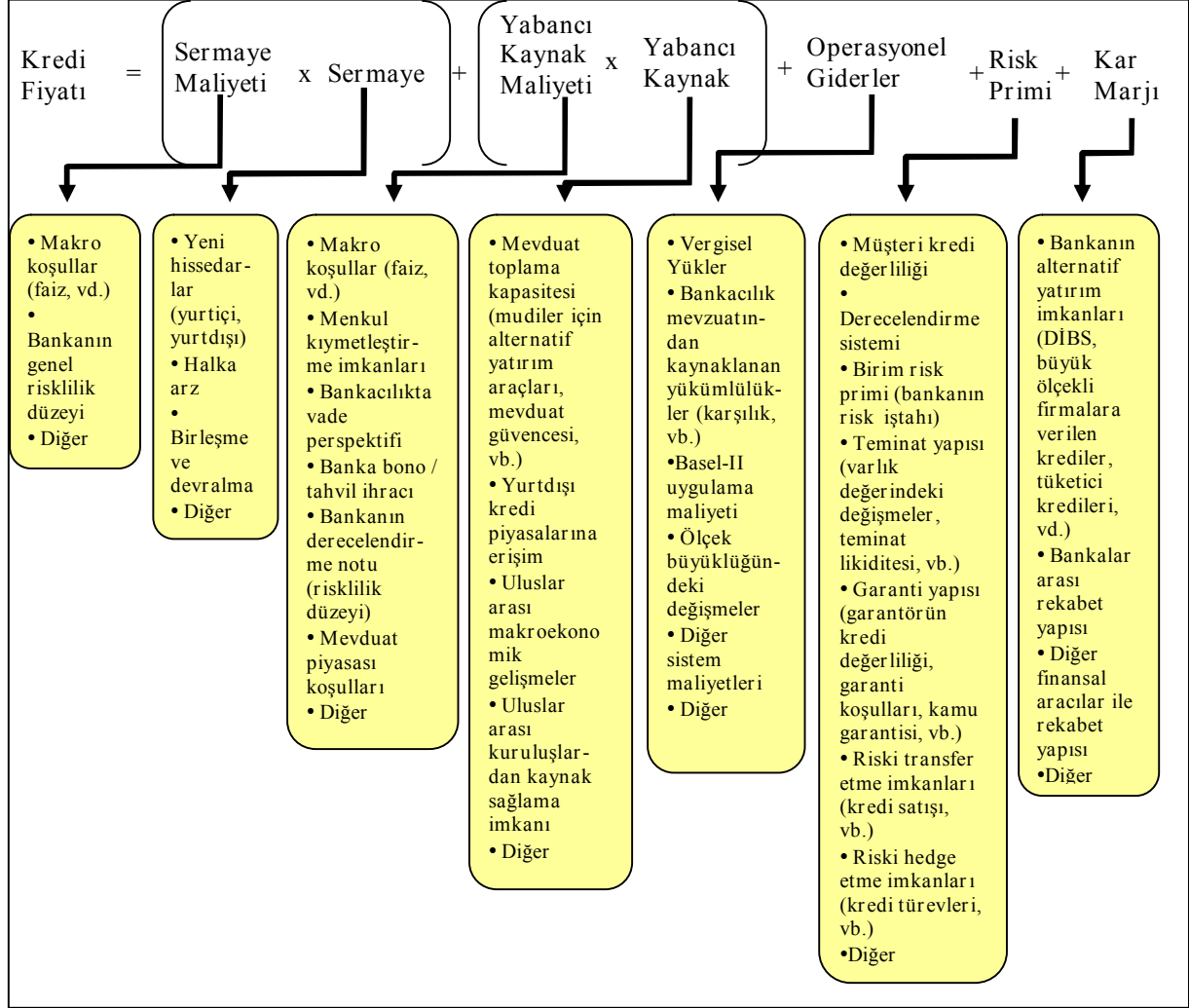
Bu çerçevede, sermaye yükümlülüklerindeki değişiklikler bankaların kredilerinin fonlanmasında kullanacakları sermaye miktarının belirlenmesinde dikkate alınmaktadır. Ayrıca sermaye yükümlülüklerinin bu konuda temel belirleyici olabilmesi, yasal sermaye tutarının banka için bağlayıcı bir kısıt olmasına bağlıdır. Örneğin ülkemiz bankacılık sektörü için de geçerli olan yüksek sermaye yeterliliği oranlarının mevcut olduğu bir durumda, yasal sermayenin bağlayıcı bir kısıt olmaması da mümkündür.

Bunun yanında Basel-II'nin kredi fiyatlamalarına etki edecek diğer yansımaları olarak bankaların diğer bankalardan kullandıkları fonların miktarında ve fiyatındaki değişimler, operasyonel giderlere doğrudan etkileri ve risk primleri ile kar marjlarına dolaylı etkilerini sıralamak mümkündür. Örneğin, Basel-II ile birlikte KOBİ'lerin veya diğer banka müşterilerinin kullandıkları kredilerin fiyatlarında değişmelerin muhtemel olması gibi, bankaların da diğer bankalardan kullandıkları kredilerin miktarında ve fiyatında değişmelerin olması da muhtemeldir. Benzer şekilde bankaların Basel-II'yi uygulayabilmek için katlanacakları operasyonel giderlerin⁴⁷ de kredi fiyatlarına yansıtılması muhtemeldir. Bu maliyetler, bankanın mevcut altyapısının yeterliliğine, Basel-II'de hangi ölçüm yaklaşımını

⁴⁷ Basel-II için gerekli olan bilgi işlem alt yapısının oluşturulması, eğitim ve danışmanlık maliyetleri, kredi tahsis ve izleme faaliyetlerine yönelik ilave maliyetler, vb.

kullanacağına ve Basel-II'ye geçiş için öngörülen zaman kısıtına göre de değişkenlik gösterebilmektedir. Ayrıca maliyetlerdeki artış veya azalışların ne kadarının müşteriye ne kadarının bankaya yansıtacağı ve kar marjlarındaki değişikliklerin boyutu sektörde ileriki yıllarda ortaya çıkacak rekabet koşulları (bankalar arası ve bankalar ile diğer finansal araçlar arası) ile de yakından ilişkilidir.

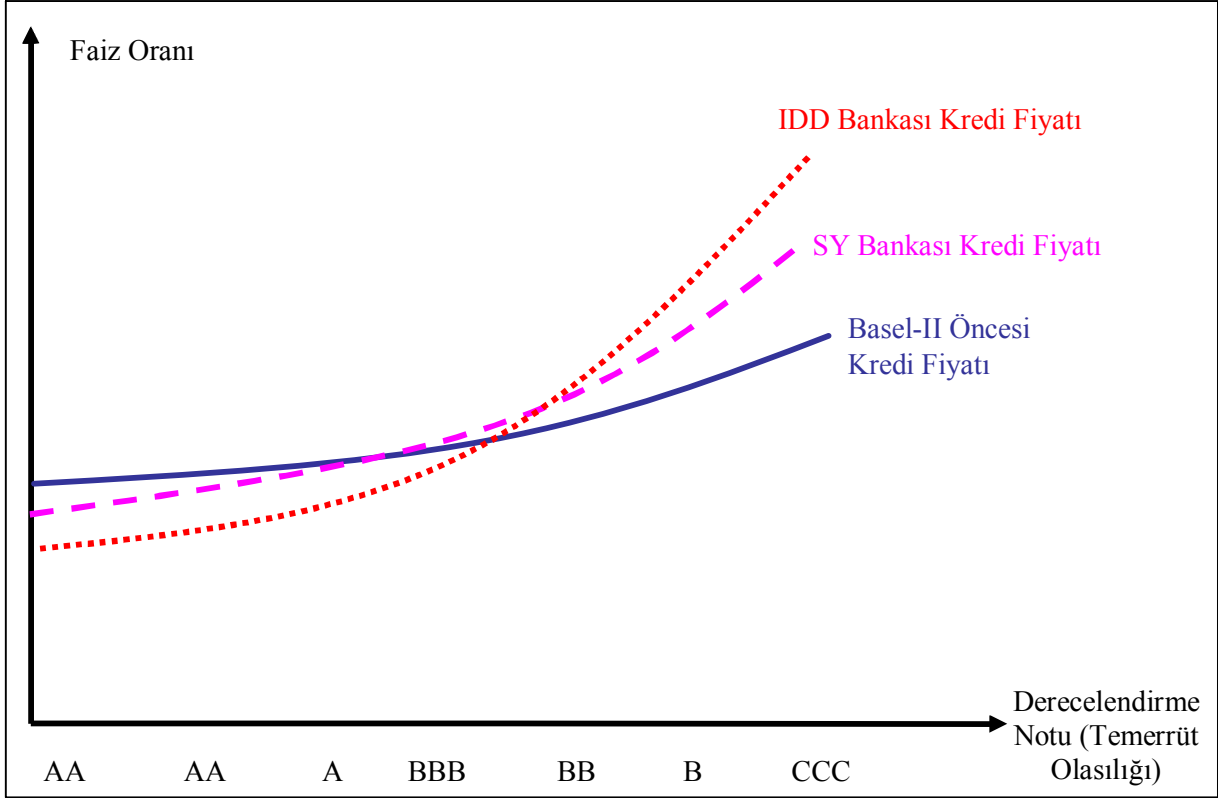
Şekil 5: Kredi Fiyatını Belirleyen Faktörler

Son olarak, Basel-II'nin kredi fiyatlamasına dolaylı olarak etkilerinin olacağı en önemli alan kredilere ilişkin risk primlerindeki değişikliklerdir. Basel-II'de kredi fiyatlamasına ve risk primlerinin belirlenmesine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamasıyla birlikte, Basel-II ile birlikte hız kazanacak olan risk yönetimi alanındaki gelişmelerle, bankaların işlemleri dolayısıyla maruz kaldıkları riskleri daha iyi ölçecekleri, bu ölçüm sonuçlarını karar alma süreçlerinde daha fazla dikkate alacakları ve işlemlerin fiyatlandırılmasında maruz kalınan riskleri daha etkin bir şekilde kullanacakları düşünülmektedir. Bu sebeple, bankaların risk yönetimi fonksiyonları geliştikçe risk priminin öneminin artacağı tahmin edilmektedir. Bu da bankaların müşterilerini ve işlemlerini, risklilik düzeylerini dikkate alarak daha fazla ayırıştırmaya tabi tutmaları ve fiyat farklılaşmalarının daha belirgin olması sonucunu doğuracaktır. Örneğin, Basel-II öncesi ve sonrasında, farklı risklilik düzeyine sahip kredilere uygulanan faiz oranlarındaki muhtemel değişimler Şekil 6'da temsili olarak şematize edilmektedir. Şekil 6'da sadece risk primlerindeki değişimler dikkate alınmıştır. Yani kredilerin tamamına ilişkin faiz artış ve azalışları dikkate

alınmamıştır. Şekilden de görüldüğü üzere, Basel-II sonrasında kredi maliyetleri arasındaki farklılıkların daha belirgin hale gelmesi, ayrıca bu hususun İDD yaklaşımlarını uygulayan bankalarda görece olarak daha fazla olması beklenmektedir.

Şekil 6: Basel-II Sonrası Risk Primlerindeki Değişiklikler (Temsili Gösterim)

Sonuç olarak, kredi fiyatlarını belirleyen fazla sayıda değişkenin olduğu dikkate alındığında, kredi faizlerinin genel seviyesinde ortaya çıkabilecek değişikliklerin Basel-II'den daha çok diğer değişkenlere (örneğin makroekonomik değişkenler veya yabancı kaynak maliyeti) bağlı olduğu, Basel-II'nin ise farklı risklilik düzeyine sahip firmalar için kredi fiyatlarının görece olarak daha fazla farklılaştırılmasına sebep olacağı düşünülmektedir.

iv-) Bankaların Derecelendirme Sistemleri

Basel-II ile birlikte bankaların kredilendirme faaliyetlerinde beklenen önemli değişikliklerden biri de derecelendirme sistemlerinin artan önemidir. Basel-II hükümleri dikkate alındığında, İDD yaklaşımlarını kullanacak bankaların müşterilerinin kredi değerliliğini ve işlemlerinin risklilik düzeyini sınıflandırmaya tabi tuttukları derecelendirme sistemlerine sahip olmaları gerekmektedir. Bu doğrudan etkinin yanında, Basel-II ile birlikte bankaların risk yönetimi fonksiyonlarının daha da etkin hale geleceği varsayımından hareketle, SY'yi kullanan bazı bankaların da kendi kredilendirme ve risk yönetimi faaliyetlerinde derecelendirme sistemlerine yoğun olarak yer vermeleri beklenmektedir.

Bankaların özelde KOBİ kredileri, genelde de tüm kredileri için ihtiyaç duyacakları derecelendirme sistemlerinin tesis edilmesi ve/veya geliştirilmesi, teknik altyapı açısından bilgi sistemleri yatırımlarına, tahmin modellerinin etkinliğinin sağlanması açısından teorik bilgi birikimine, üretilecek istatistiklerin güvenilirliğinin sağlanması ve Basel-II kriterlerinin yerine getirilmesi açısından tarihsel veri birikimine ve derecelendirme sistemlerinin kurumsal

işleyiş içerisinde dahil edilmesi açısından da eğitim ve insan kaynağı yatırımlarına gereksinim yaratmaktadır.

Bankalar tarafından kullanılan derecelendirme sistemleri, temel sınıflandırma olarak, istatistik tabanlı sistemler ve yargısal sistemler olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Ancak genelde bankalar tarafından yoğun olarak kullanılan derecelendirme sistemleri, bu iki uç arasında yer alan melez sistemler olmaktadır. Halihazırda ülkemiz bankaları tarafından çeşitli derecelendirme sistemleri kullanılmaktadır. Basel-II ile birlikte, İDD yaklaşımını kullanacak bankalar için, bu sistemlerin ürettiği sonuçlar istatistiki olarak çeşitli testlere tabi tutulmak suretiyle sistemlerin öngörü kapasiteleri BDDK tarafından değerlendirilecektir.

Derecelendirme sistemlerinin İDD yaklaşımlarında kullanılmasında ortaya çıkan önemli problemlerden biri de sağlıklı ve yeterli tarihsel uzunlukta verilerin elde edilmesidir. Sonuç olarak bankaların bulundurmaları gereken sermaye yükümlülüğü bu veriler üzerinden hesaplanacağı için, verilerin sağlıklı, amaca uygun ve olabildiğince fazla sayıda gözlemden oluşması oldukça önemlidir. Diğer taraftan İDD yaklaşımlarında dikkate alınacak verilerin tarihsel olarak belirli uzunluktaki dönemleri kapsaması gerekmektedir. Bu uzunluk kredi portföylerine ve İDD yaklaşımlarından hangisinin kullanılacağına bağlı olarak 2-7 yıllık süreleri kapsamaktadır (Tablo 14). Bu iki husus da pek çok ülkedeki bankanın İDD yaklaşımlarını kullanabilmesinin önündeki önemli problemlerdir. Bu problemlerin asgariye indirilmesi için yaygın olarak uygulanan çözümlerden biri de İDD veri gereksinimlerinin karşılanmasında ülke genelinde oluşturulan merkezi veri tabanlarının kullanılmasıdır. Söz konusu merkezi veri tabanlarının etkinliğinin sağlanması, Basel-II içerisinde yer alan bazı standart parametrelerin ülke koşulları dikkate alınarak yeniden hesaplanmasına da olanak sağlayacaktır.

Tablo 14: İDD Yaklaşımları Tarihsel Veri Gereksinimleri

Parametreler	Kurumsal Portföy		Perakende Portföy
	TİDD Yaklaşım	GİDD Yaklaşım	İDD Yaklaşımı
TO	5 yıl *	5 yıl *	5 yıl *
THK		7 yıl	5 yıl *
THRT		7 yıl	5 yıl *
Derecelendirme Sistemi	3 yıl**	3 yıl**	3 yıl**

Kaynak: BCBS, 2004.

*: 3 yıllık geçiş süreci başlangıcında 2 yıllık veri gereksinimi vardır

** : 3 yıllık geçiş sürecinde bu gereksinim azaltılabilir

v-) Bankalar Arası Farklılaşmalar

Önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, Basel-II içerisinde, Basel-I'deki yaklaşımın aksine, bankalara farklı ölçüm yaklaşımlarının yer aldığı bir menü sunulmaktadır. Bu çerçevede, halihazırda tüm bankalar aynı özelliklere sahip bir kredi için aynı tutarda sermaye yükümlülüğü hesaplamaktadır. Ancak Basel-II ile birlikte, farklı yaklaşımları uygulayan bankalar, aynı kredi için farklı sermaye yükümlülükleri hesaplayacaklardır. Ayrıca farklı ölçüm yaklaşımlarının kullanılabilmesi için gerekli olan yatırım miktarları da farklı olmaktadır. Bu sebeple Basel-II'nin uygulamaya başlanması ile birlikte bankacılık sektöründe çeşitli açılardan bölümlenmiş bir yapının oluşması beklenmektedir. İDD yaklaşımlarının önemli miktarda yatırım harcaması ve teknik kapasite gerektirdiği dikkate alındığında, genelde bu yaklaşımların büyük ölçekli bankalarca ve uluslar arası boyutta faaliyet gösteren

yabancı bankaların şubeleri ve iştiraklerince kullanılması beklenmektedir. SY'nin ise diğer bankalarca tercih edilmesi, buna ek olarak, ileride İDD yaklaşımlarını kullanmayı hedefleyen bankalar tarafından da geçiş aşamasında kullanılması beklenmektedir.

Bu farklılaşmaların kredilendirme faaliyetlerine önemli yansımalarının olacağı da açıktır. Aşağıda bu konuda bazı örneklerle yer verilmiştir.

- Bir kredinin fiyatı SY'yi kullanan bir banka ile İDD yaklaşımını kullanan bir banka arasında değişkenlik gösterebilecektir.
- İDD yaklaşımını kullanan iki bankanın farklı derecelendirme sistemlerini kullanması durumunda, bir kredi müşterisinin bu iki bankadan alacağı derecelendirme notları farklı olabilecek ve dolayısıyla kullanacağı kredinin fiyatı bu iki banka arasında değişkenlik gösterebilecektir.
- Bir kredinin fiyatı TİDD yaklaşımını kullanan bir banka ile GİDD yaklaşımını kullanan bir banka arasında değişkenlik gösterebilecektir.
- SY'yi yaklaşımını kullanan iki bankanın perakende portföylerinin toplam büyüklüğünün farklı olması durumunda, bir kredi müşterisinin kullanacağı kredi tutarının birinci bankanın perakende portföye oranı düşük olurken, ikinci banka için bu oran yüksek olabilecektir. Bu da aynı kredinin birinci banka için perakende nitelikli, ikinci banka için ise kurumsal nitelikli bir kredi olması sonucunu doğuracak ve dolayısıyla kredinin fiyatı bu iki banka arasında değişkenlik gösterebilecektir.

B- KOBİ'LER AÇISINDAN⁴⁸

i-) Kredi Miktarı

Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, Basel-II ile birlikte herhangi bir kesime kullandırılan kredilerin toplam hacminde, sadece Basel-II uygulamasından kaynaklanan önemli bir değişiklik olmayacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu toplam kredi hacminin genelde makro değişkenlere, portföylerin risk-getiri profillerine, bankacılık sektörünün rekabet yapısına ve fon kaynaklarına erişimine bağlı olarak değişeceği düşünülmektedir. KOBİ'lere kullandırılacak toplam kredi hacmi bu açıdan değerlendirildiğinde, ülkemiz ekonomisindeki ve bankacılık sektöründeki gelişmelerin KOBİ kredilerinin artması sonucunu doğuracağı tahmin edilmektedir⁴⁹. Bunun en temel sebepleri olarak faiz oranlarındaki azalmaya paralel olarak kamu borçlanma gereksinimindeki düşüşler ve kamu borçlanma enstrümanlarının getirilerinin azalması, ekonomideki olumlu gelişmeler paralelinde KOBİ'lerin ortalama kredi kalitesinin artması ve bankacılık kesiminin yurtdışından sağladığı uygun koşullu fonlardır.

KOBİ kredilerinin toplam tutarına ilişkin bu hususlar söz konusu iken, Basel-II uygulaması ile münferit KOBİ'lerin ihtiyaç duydukları tutarda krediye daha rahat erişebilmeleri için izlenebilecek bir takım yollar da mevcuttur. Bu çerçevede, KOBİ'lerin

⁴⁸ AB Sanatkarlar ve KOBİ'ler Birliği'nin (UAPME) Basel-II'nin KOBİ kredilerine muhtemel etkilerine ilişkin değerlendirmeleri ve diğer görüşler için bkz. UAPME, 2003a; UAPME, 2003b; UAPME, 2003c; UAPME, 2004a; UAPME, 2004b; UAPME, 2004c; UAPME, 2004d; UAPME, 2004e; UAPME, 2005; EUROCHAMBERS, EUROCOMMERCE ve UAPME, 2004; Huemer, 2003; Jager, 2005; "Basel-II'nin Etkisi"; KOBİ'ler için Basel II Uzlaşısı Konferansı Dokümanları; Konesny, 2003; Lanno, 2003.

⁴⁹ Bankaların kullandırdıkları KOBİ kredileri için bkz. Taner, 2005.

çalıştıkları bankaların Basel-II kapsamında kullandıkları ölçüm yönteminden ve diğer hususlardan haberdar olmaları önem kazanmaktadır. Bu sayede KOBİ'ler örneğin SY veya İDD yaklaşımlarından hangisinde kendileri daha avantajlı konumda ise o yaklaşımı kullanan bankalar ile çalışabilir veya bankaların perakende portföyün büyüklüğüne göre bu portföyde sınıflandırılacakları bankalar ile çalışabilir veya yine perakende portföylerinde yer alabilmek amacıyla kullanacakları yüksek montanlı kredileri birden fazla bankadan temin etme yoluna gidebilirler. KOBİ'lerin talep ettikleri miktarda krediye erişebilmeleri açısından önem arz eden bir diğer husus da KOBİ'ler tarafından krediler için verilecek teminat ve garantilerin Basel-II kapsamında dikkate alınan teminat ve garantiler olmasıdır. Bu kapsamda, KOBİ'lerin kendilerinin ve işletme sahiplerinin varlıklarını teminat olarak kullanmaları mümkün olduğu gibi bu alanda kamusal mekanizmaların geliştirilmesi de oldukça önemlidir. Özellikle yüksek riskli KOBİ'lerin (örneğin yeni kurulanlar, yüksek riskli sektörlerde çalışanlar) kamusal veya özel girişimler tarafından sağlanan garanti mekanizmaları ile desteklenmesi bu şirketlerin krediye erişim olanaklarını önemli ölçüde iyileştirecektir.

ii-) Kredi Maliyeti

Önceki bölümlerde de açıklandığı üzere, Basel-II'nin KOBİ kredilerinin maliyetlerine en önemli etkilerinin kredi faiz oranlarındaki (risk primlerindeki) farklılaşmaların artması şeklinde olması beklenmektedir. Bu farklılaşmaların da temel olarak bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları ve bankalarca verilen derecelendirme notları ile ilişkilendirilmesi beklenmektedir.

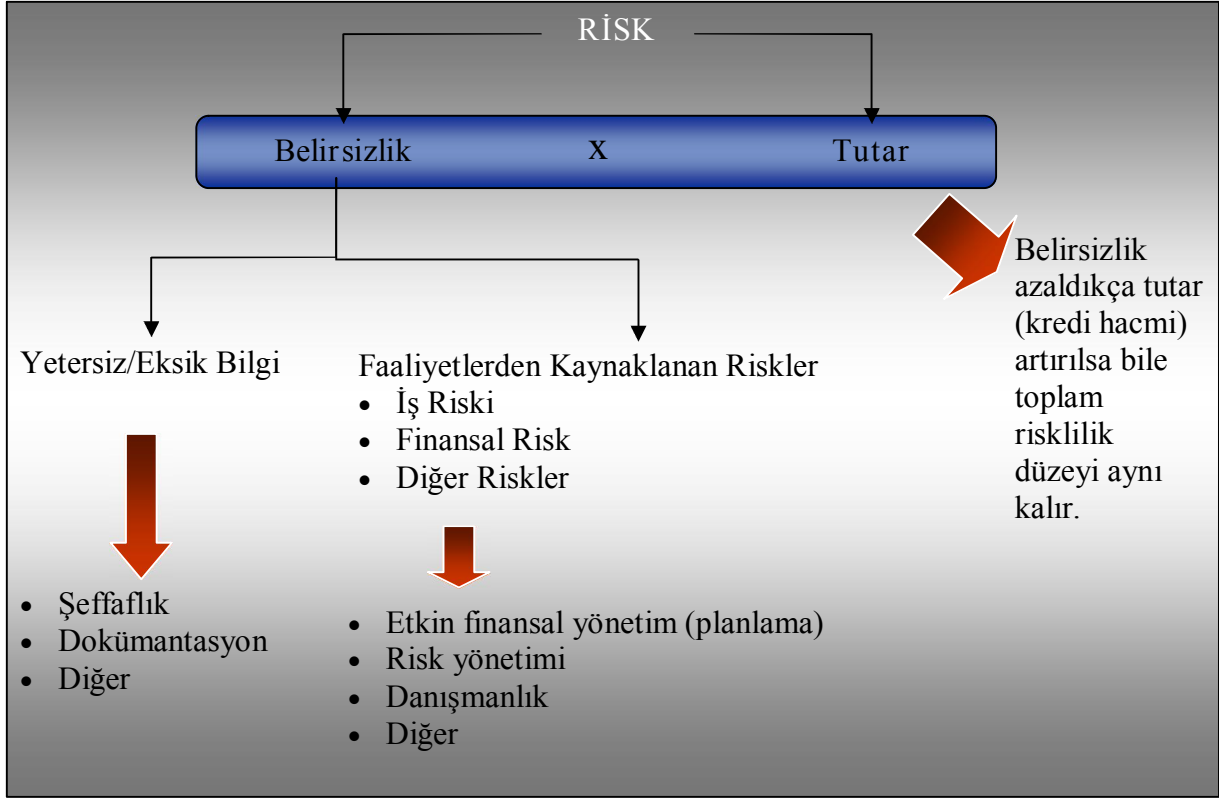
Bu çerçevede, Basel-II sonrasında KOBİ kredilerinin maliyetlerinin iyileştirilmesi amacıyla, bir önceki bölümde kredi miktarına ilişkin bahsedilen yolların yanında, KOBİ'lerin daha yüksek derecelendirme notu almasının sağlanmasına yönelik çabalar da fayda sağlayacaktır. Bu hususta izlenebilecek yöntemler ilerleyen kısımda değerlendirilmektedir.

iii-) Derecelendirme Gereklere ve Kurumsal Yönetişim

Basel-II ile birlikte KOBİ'lerin kredi imkanlarına avantajlı faiz oranları ile erişebilmesi için önem arz eden konuların başında derecelendirme gereklereinin sağlanması gelmektedir. Bu çerçevede, KOBİ'lerin iyi bir derecelendirme notuna sahip olabilmeleri için ilk aşamada kurumsal yönetim ilkelerinin benimsenmesi ve uygulanması, kayıt dışı faaliyetlerin bulunmaması, başta yüksek özkaynak seviyesi olmak üzere güçlü bir mali yapıya sahip olma, KOBİ'lerin faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldıkları riskleri yönetebilme kabiliyeti, bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları ve bankalarca talep edilen bilgileri sağlıklı ve zamanında sunabilme yetenekleri ön plana çıkacaktır.

Bu kapsamda KOBİ'ler için problem olabilecek en önemli hususlardan biri derecelendirmeye yönelik yetersiz/eksik bilgi verilmesidir. Çünkü bankaların derecelendirme sistemleri çerçevesinde değerlendirdikleri husus, KOBİ'lere verilen krediler sebebiyle bankaların maruz kaldıkları riskin boyutudur. Riskin boyutu ise KOBİ'nin faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldığı risklere ilave olarak bankanın bu konuda yetersiz bilgiye sahip olmasını da içermektedir. Dolayısıyla KOBİ'lerden sağlıklı bilgi akışı olması durumunda, bankaların kredi imkanları ve faiz oranları da daha avantajlı konumlara erişebilecektir (bkz. Şekil 7).

Şekil 7: Derecelendirme Sürecinde Sağlıklı Veri Akışının Önemi

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

A- SONUÇ

İlerleyen dönemde bankacılıkta kredilendirme faaliyetleri büyük ölçüde Basel-II kuralları çerçevesinde şekillenecektir. Basel-II içerisinde KOBİ kredilerinin durumu değerlendirildiğinde, KOBİ'ler genel olarak, SY'de hem mevcut duruma göre hem de büyük ölçekli şirketlere göre daha avantajlı konumda bulunmaktadır. İDD yaklaşımlarında ise büyük ölçekli şirketlere göre avantajlı konumda bulunmakla beraber, mevcut mevzuata kıyasla tabi olacakları sermaye yükümlülükleri derecelendirme notlarına bağlı olarak daha düşük veya daha yüksek olabilmektedir. Ayrıca Basel-II bankalara farklı ölçüm yaklaşımlarının yer aldığı bir menü sunmaktadır. Bu sebeple, Basel-II ile birlikte farklı ölçüm yaklaşımlarını ve farklı derecelendirme sistemlerini kullanan bankalar olabilecektir. Bu farklılıklar KOBİ'ler açısından da farklı bankalarda farklı kredi imkanlarına sahip olabilmeleri sonucunu doğurabilecektir.

Basel-II ile birlikte kredilendirme faaliyetlerinde bazı ilave konjonktürel etkilerin ortaya çıkması beklenmektedir ve bu etkiler kullanılan ölçüm yaklaşımlarına ve derecelendirme sistemlerine göre de değişebilmektedir. Bu konunun bankalar, banka müşterileri ve genel ekonomi için olumsuz sonuçlar doğurmaması hususunda bazı alternatif politika önerileri yer almakla birlikte bu konuda uluslararası düzeyde kabul görmüş genel bir yaklaşım henüz oluşmamıştır. Bu konu denetim otoriteleri tarafında politika üretilmesini gerektiren önemli alanlardan biridir.

Bankacılık sektörü tarafından KOBİ'lere kullanılan toplam kredi hacmi, ağırlıklı olarak makro ekonomik koşullara ve bankaların fon kaynaklarına erişim imkanlarına bağlıdır. Benzer şekilde KOBİ kredilerinin ortalama maliyeti de ekonomideki genel faiz hadlerine, bankaların fonlama maliyetlerine ve operasyonel giderlerine oldukça duyarlıdır. Basel-II sonrasında bankaların fonlama maliyetlerindeki olumlu veya olumsuz değişimler ile Basel-II uygulamalarına ilişkin operasyonel giderler kredi maliyetlerine rekabet koşulları çerçevesinde yansiyabilecektir. Bu çerçevede, Basel-II'nin KOBİ kredilerinin hacminde ve fiyatında oluşturması beklenen en önemli etki risk primlerinin artması ve kredi faiz oranlarında işlemlerin risklilik düzeylerine bağlı olarak farklılaşmaların belirgin hale gelmesi olacaktır.

Basel-II ile birlikte İDD yaklaşımını uygulayacak bankaların zorunlu olarak, SY yaklaşımını uygulayacak bazı bankaların da ihtiyari olarak derecelendirme sistemleri kurmaları veya mevcut sistemlerini iyileştirmeleri beklenmektedir. Bu sistemler, teknik alt yapıya, yeterli uzunlukta tarihsel veriye ve yüksek gözlem sayısına ihtiyaç duyacaktır. Bu açıdan merkezi veri tabanları da önem arz etmektedir. KOBİ'ler açısından Basel-II sonrasında avantajlı koşullarda kredi kullanmanın en etkin yolu iyi bir derecelendirme notuna sahip olmak olacaktır. Bu çerçevede KOBİ'lerin bankalarca veya bağımsız kredi değerlendirme kurumlarınca kullanılan derecelendirme sistemleri hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu sistemlerin gereklerini yerine getirme konusunda adım atmaları önem arz etmektedir. Bu kapsamda değerlendirilebilecek önemli hususlar KOBİ'lerde kurumsal yönetim, hesap ve kayıt düzeni, şeffaflık, finansal planlama ve risk yönetimi olarak ortaya çıkmaktadır.

B- ÖNERİLER

Çalışmanın önceki bölümlerinde yer alan tespitler ışığında, bu kısımda, Basel-II'nin olası olumsuz etkilerini asgariye indirmek ve bu yeni sistemde avantaj sağlamak için bankalara, KOBİ'lere ve kamu otoritelerine, KOBİ kredileri konusunda çeşitli önerilerde bulunulacaktır.

i-) Bankalara öneriler

- Çeşitlendirilmiş KOBİ kredisi portföylerinin düşük risklilik seviyesi ve Basel-II sermaye yükümlülüğü avantajlarından faydalanılmalıdır.
- Bankalar, KOBİ kredilerini kullanırmak suretiyle kredi risklerinde çeşitlendirme etkisinin avantajlarından faydalanmalıdır.
- Bankalar, Basel-II'ye hazırlık açısından maruz kalınan risklerin ölçülmesi ve fiyatlanması amacıyla çalışmalar yapmalıdır.
- KOBİ'ler, Basel-II ve derecelendirme konularında bankalar tarafından bilgilendirilmelidir.
- Bankalar, derecelendirme sistemlerinin genel özelliklerini ve verdikleri derecelendirme notunu KOBİ'lere bildirmelidir.

ii-) KOBİ'lere Öneriler

- KOBİ'ler kurumsal yönetim ilkelerine uyum sağlama konusunda çalışmalar yapmalıdır.
- KOBİ'ler derecelendirme sistemlerinin gerek duyduğu verileri sağlıklı ve zamanında üretme konusunda gerekli çalışmaları yapmalıdır.
- KOBİ'ler, bankalarının Basel-II kapsamında hangi ölçüm yaklaşımını kullandığını, bankalarından kullandıkları kredilerin perakende kredi olarak mı, kurumsal kredi olarak mı değerlendirildiğini öğrenmelidir.
- KOBİ'ler Basel-II içerisinde hangi teminatların ne şekilde dikkate alındığı konusunda bilgi sahibi olmalı ve bu konudaki görelî avantajlardan faydalanabilmelidirler.
- KOBİ'ler iyi bir derecelendirme notu alabilmek için bankalar açısından belirsizlik doğurabilecek konularda bankaları ikna edici bilgi ve veriler sunmalıdırlar.

iii-) Kamu Otoritelerine Öneriler

- Basel-II ile birlikte kamu kaynaklı garanti mekanizmalarının önemi artacaktır. Bu kapsamda söz konusu mekanizmaların kapsamının artırılması önem arz etmektedir.
- Gerek bağımsız şirketler tarafından gerekse bankalar tarafından uygulanacak derecelendirme sistemlerine ilişkin alt yapı oluşturulmalıdır (mevzuat, veri merkezleri, vb).
- KOBİ'lerin Basel-II konusunda bilinçlenmesi sağlanmalıdır.
- Kredi kalitesi düşük kredilerin SY'yi kullanan bankalarda yoğunlaşması riskine karşı gerekli tedbirler alınmalıdır.
- KOBİ'lerde kurumsal yönetişimin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için gerekli altyapı oluşturulmalıdır.
- KOBİ'ler için alternatif finansman kaynakları oluşturulmalıdır.

EK 1: DERECELENDİRME ÖLÇEKLERİNİN EŞLEŞTİRİLMESİ

Tablo 15: Üç Farklı Derecelendirme Şirketi Tarafından Kullanılan Derecelendirme Ölçeklerinin Eşleştirilmesi

Standard & Poor's	Moody's	Fitch IBCA
AAA	Aaa	AAA
AA+	Aa1	AA+
AA	Aa2	AA
AA-	Aa3	AA-
A+	A1	A+
A	A2	A
A-	A3	A-
BBB+	Baa1	BBB+
BBB	Baa2	BBB
BBB-	Baa3	BBB-
BB+	Ba1	BB+
BB	Ba2	BB
BB-	Ba3	BB-
B+	B1	B+
B	B2	B
B-	B3	B-
CCC+	Caa1	CCC+
CCC	Caa2	CCC
CCC-	Caa3	CCC-
CC	Ca	CC
C	C	C
D		D

Kaynak: BCBS, 2002a, sayfa 44.

KAYNAKÇA

- [1] "3182 Sayılı Bankalar Kanununa İlişkin Tebliğ (No:6)." Resmi Gazete Tarih ve No: 26.10.1989 / 20324
- [2] "Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik." Resmi Gazete Tarih ve No: 30.06.2001 / 24448.
- [3] "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik." Resmi Gazete Tarih ve No: 31.01.2002 / 24657
- [4] "Basel II'nin Etkisi." <http://www.sme-basel2.com/index.php?id=733> .
- [5] Ade, Benjamin vd. (2003). "The New Framework for Capital Adequacy (Basel II): Consequences for Small and Medium Sized Enterprises (SME) and Presentation of Political Options for the Implementation" http://www.europarl.eu.int/workshop/basel_ii/docs/hfb_backgroundpaper_en.pdf .
- [6] Akgemci, Tahir (2001): KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler, KOSGEB. <http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/ekonomi/docs/TA.pdf> .
- [7] BCBS (1988). "International Convergence Of Capital Measurement And Capital Standards." <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>.
- [8] BCBS (1996). "Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks." <http://www.bis.org/publ/bcbs24.pdf>.
- [9] BCBS (2002a). "Quantitative Impact Study 3 Instructions." <http://www.bis.org/bcbs/qis/qis3inst.pdf> .
- [10] BCBS (2002b). "QIS Frequently Asked Questions (as of 20 December 2002)." <http://www.bis.org/bcbs/qis/qis3qa.pdf> .
- [11] BCBS (2003). "Quantitative Impact Study 3. Overview of Global Results." <http://www.bis.org/bcbs/qis/qis3results.pdf> .
- [12] BCBS (2004b): "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework" <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf> .
- [13] BDDK (2004a). "Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu." Ankara: Araştırma Dairesi.
- [14] BDDK (2004b): "Basel-II'ye Yönelik Çalışmalara İlişkin Rapor." Ankara: Araştırma Dairesi (Hizmete Özel)
- [15] BDDK (2005). "Basel-II'ye Geçişe İlişkin Yol Haritası (Taslak)." Ankara: Araştırma Dairesi.
- [16] Can, Metin (2004): KOBİ Tanımı Değişiyor AB Standartı Geliyor, Referans Gazetesi, 22/11/2004.
- [17] Caruana, Jaime (2003). "Consequences of Basel II for SMEs." BIS Review 32/2003, BIS.
- [18] Centre for European Policy Studies (2005). "European Shadow Financial Regulatory Committee Statement No.16." http://www.ceps.be/Article.php?article_id=283 .
- [19] Erkumay, M. Aslı (2000): "KOBİ'lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalanması." Yeterlik Etüdü, Sermaye Piyasası Kurulu. <http://www.spk.gov.tr/yayinlar/arastirmaraporlari/kye/merkumay.pdf> .
- [20] EUROCHAMBERS, EUROCOMMERCE ve UAPME (2004): "Review of the Capital Adequacy Directive (200/12/EC) – Position Paper of SME Associations on the Implementation of the Basel II Agreement on Regulatory Capital into European Law." http://www.eurochambres.be/PDF/pdf_finance/041122- Basel II SME Associations.pdf
- [21] Huemer, Gerhard (2003). "Basel II and SMEs." European Parliament Workshop, 10 Temmuz 2003. http://www.europarl.eu.int/workshop/basel_ii/docs/huemer_en.pdf .
- [22] Jager, Johannes (2005). "Basel II: Perspectives of Austrian banks and small and medium sized enterprises." University of Applied Sciences of bfi Vienna.
- [23] KOBİ'ler için Basel II Uzlaşısı Konferansı Dokümanları (www.sme-basel2.com adresinden erişilebilir.)
- [24] Konesny, Peter (2003). "Basel II and the Consequences for SMEs." European Parliament Workshop, 10 Temmuz 2003.

- [25] KOSGEB (2004): “KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Ön Değerlendirme Raporu.” http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Yayin/130/saha_arastirma_on_degerlendirme.pdf .
- [26] Lannoo, Karel (2003). “Basel II and the Consequences for SMEs.” European Parliament Workshop, 10 Temmuz 2003.
- [27] Lob, Harald (2004): “Corporate Lending for SMEs: Outlining the Tools for Effective Capital Allocation.” Changing Competitive Landscape, 27-28 Eylül 2004, Londra. <http://www.kfw.de/DE/Research/Sonderthem68/BaselIIRat45/Prsentatiol.jsp>
- [28] McDonough, J. William (2002). “Bank supervision and Credit standards under Basel-II – perspectives for SMEs.” BIS Review 27/2002, BIS.
- [29] Munsch, Michael (2002): “Effects of Basel II on SME Financing.” Innsbruck Symposium on International Institutions 2002, 6 Haziran 2002, Innsbruck, Avusturya. <http://www.uibk.ac.at/csi/papersymp2002/s02munsch.pdf> .
- [30] OECD (2004): “Small and Medium-Sized Enterprises in Turkey – Issues and Policies.” <http://www.oecd.org/dataoecd/5/11/31932173.pdf> .
- [31] PricewaterhouseCoopers (2004): “Study on the financial and macroeconomic consequences of the draft proposed new capital requirements for banks and investment firms in the EU.”
- [32] Saurina, Jesús ve Trucharte, Carlos (2003). “The impact of Basel II on lending to small-and medium-sized firms. A regulatory policy assessment based on the Spanish Credit Register.” <http://www.bde.es/regulacion/pymes9401.pdf> .
- [33] Schäfer, Dorothea (2003): “The New Basel Capital Accord and its Impact on Small and Medium-sized Companies.” Economic Bulletin, Haziran 2003, 40 (6), s.209-215.
- [34] Sermaye Piyasası Kurulu (a): “KOBİ’ler ve Halka Açılma.” <http://www.spk.gov.tr/kobi/#> .
- [35] Sermaye Piyasası Kurulu (b): “KOBİ'lere Yönelik Teşkilatlanmış Piyasa (KOBİ Piyasası) Oluşturulması Çalışmaları.” <http://www.spk.gov.tr/kobi/#> .
- [36] Taistra, Gregor (2002a): “Basel II – Capital Requirements for Typical SME Portfolios.” Workshop on Basel II. 25 Haziran 2002, Brüksel. <http://www.kfw.de/DE/Research/Sonderthem68/BaselIIRat45/Prsentatiol.jsp>
- [37] Taistra, Gregor (2002b): “Evaluating the Impact of Current Proposals – Ensuring a Fair and Appropriate Treatment of SMEs under Basel II.” IBC Conference. 29 Kasım 2002, Londra. <http://www.kfw.de/DE/Research/Sonderthem68/BaselIIRat45/Prsentatiol.jsp>
- [38] Taistra, Gregor (2004): “Rating and Financing of Businesses after Basel II.” Pimm Meeting. 15 Ocak 2004, Danzig. <http://www.kfw.de/DE/Research/Sonderthem68/BaselIIRat45/Prsentatiol.jsp>
- [39] Taner, Behiye Selin (2005): “Bankalar KOBİ’lerle Barışıyor.” KOBİ Girişim, Nisan 2005: 6-10.
- [40] TCMB (2004): “Sektör Bilançoları (2001-2003).” <http://www2.tcmb.gov.tr/sector/2004/index.htm> .
- [41] Tiskens, Christoph (2002): “Basel II: Implications for Equity Finance.” German Equity Forum. 13 Kasım 2002. <http://www.kfw.de/DE/Research/Sonderthem68/BaselIIRat45/Prsentatiol.jsp>
- [42] Tiskens, Christoph (2003a): “Basel II and Consequences for SMEs.” European Parliament Meeting. 10 Temmuz 2003. <http://www.kfw.de/DE/Research/Sonderthem68/BaselIIRat45/Prsentatiol.jsp>
- [43] Tiskens, Christoph ve Taistra, Gregor (2001): “Basel II.” Czech National Bank. 16 Ekim 2001, Prag. <http://www.kfw.de/DE/Research/Sonderthem68/BaselIIRat45/Prsentatiol.jsp>
- [44] Türkan, Ercan (2004): “Türk Ekonomisinde Makro Kredi Kanalı: Ölçek ve Kalite Açısından Bir Değerlendirme.” (www.tcmb.gov.tr adresinden erişilebilir)
- [45] Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (a): “KOBİ A.Ş. KOBİ Yatırımlarına Ortaklık A.Ş.” <http://www.tobb.org.tr/organizasyon/sanayi/kobi/kobias.php> .
- [46] Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (b): “KOBİ Borsası - Borsa Dışı Menkul Kıymet Piyasaları” <http://www.tobb.org.tr/organizasyon/sanayi/kobi/kobias.php> .
- [47] UAPME (2003a). “Basle II: UEAPME welcomes agreement and asks for adequate transposition into EU law.” http://www.ueapme.org/docs/press_releases/pr_2003/030731_BaselII.pdf .

- [48] UAPME (2003b). “*Basel II – Position Paper on the 3rd Consultative Document Issued by the Basel Committee*”
http://www.ueapme.com/docs/pos_papers/2003/0307_Basel_II_CPIII_final.doc .
- [49] UAPME (2003b): “*Growth initiative: UEAPME calls on Heads of State to include credit guarantees for SMEs*”
http://www.ueapme.org/docs/press_releases/pr_2003/031009_EIBsummit.pdf .
- [50] UAPME (2003c). “*Basel II – Position Paper on the Commission’s Working Document from Nov 18th 2002*”
http://www.ueapme.com/docs/pos_papers/2003/0301_Basel_II_workingdoc_Positionpaper.doc
- [51] UAPME (2003c): “*Code of conduct between banks and SMEs: UEAPME deplores failure of negotiations and looks for alternatives*”
http://www.ueapme.org/docs/press_releases/pr_2003/031217_Code_of_Conduct_SMEs_Banks.pdf .
- [52] UAPME (2004a). “*Revised Capital Adequacy Directive: Still Room For Improvement, UEAPME Argues.*”
http://www.ueapme.org/docs/press_releases/pr_2004/041006_BaselII.pdf .
- [53] UAPME (2004b). “*BASEL II: Commission’s directive will determine long-term effects of new agreement on Banks and SMEs.*”
http://www.ueapme.org/docs/press_releases/pr_2004/040706_BaselII.pdf .
- [54] UAPME (2004c). “*UEAPME’s Position Paper on SME access to finance.*”
http://www.ueapme.org/docs/pos_papers/2004/041027_SME-finance_final.doc .
- [55] UAPME (2004d): “*Crafts, Trades and SMEs Need Better Access to Finance*”
http://www.ueapme.com/docs/pos_papers/2004/041027_SME-finance_final.doc
- [56] UAPME (2004e): “*Unlocking the doors to SME finance: UEAPME presents recommendations to decision-makers*”
http://www.ueapme.org/docs/press_releases/pr_2004/041028_accesstofinance.pdf .
- [57] UAPME (2005). “*Basel II Directive Made More Positive for SMEs by Parliament Report*”
http://www.ueapme.org/docs/press_releases/pr_2005/050426_Basel.pdf .
- [58] Uz, Reha vd. (2004): “*Risk Yönetim ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri.*” *T. Bankalar Birliği.*
http://www.tbb.org.tr/turkce/yavin/Konferans_KOBİ_Kitapçigi.pdf
- [59] Wagenvoort, Rien (2003): “*SME Finance in Europe: introduction and overview*”, *EIB Papers 8(2):10-20.*
- [60] www.die.gov.tr (Devlet İstatistik Enstitüsü)
- [61] www.kgf.com.tr (Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş.)
- [62] www.kobinet.org (KOBİNET – KOSGEB Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Bilgi Ağı)
- [63] Yılmaz, Figen (2004): “*Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ’ler).*”
https://www.isbank.com.tr/dosya/ekon-tr_kobiler2004.pdf .
- [64] Yüksel, Ayhan (2005): “*Basel-II ve KOBİ (6 Adet Sunum).*” Basel-II ve Türkiye’deki KOBİ'lere Etkileri Eğitim Programı (KOSGEB ve Bahçeşehir Üniversitesi), 24-25 Haziran 2005, İstanbul.